

**MEZI
LETNICEMI
A KONCEM
CÍRKEVNÍHO
ROKU**

klasická díla v textově spolehlivém vydání
Česká knižnice
www.kniznice.cz

7. neděle po Sv. Duchu. O politicích po česku Damascen Marek: kázání z postily *Trojí chléb nebeský (1728?)**

Na neděli sedmou po Svatém Duchu

kázání třetí

Politik po česku hleď se,
takových prorokův šetř se.

*Attendite a falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium,
intrinsicus autem sunt lupi rapaces. Mt 7, vers. 15*

Šetřte se od podvodných prorokův, kteříž přicházejí k vám v rouše ovčím, vnitř pak jsou vlci hltaví. U sv. Matouše v 7. kapitole, verš 15

Jací a jak velicí záškodníci a všemu dobrému protivní bezbožníci nemusí býti lidé ti a takoví, kteří k nám přicházejí v rouše ovčím, v jazyku libezným, v způsobu pochlebným, kdežto po všem v své mysli a v svém srdci nejsou nežli vlci hltaví a žraví? Z toho poznání můžeme, že náš nejmilostivější Vykupitel sám jakožto *pastor bonus*, pastýř dobrý, chtěje své věrné ovčičky schrániti a od jedovaté týchž nevažných vlkův zůřivosti bezpečně obhájiti, dal jest pro vejstrahu všech nás následující napomenutí: „*Attendite a falsis prophetis*, šetřte se od podvodných prorokův, kteříž přicházejí k vám v rouše ovčím, vnitř pak jsou vlci hltaví.“^(a) Kterážto slova věčné Pravdy když sobě

* viz komentář s. 273 a vysvětlivky s. 387

něco hlouběji rozvažoval tak nazvaný skladatel vejkladu neskonaleho, následující velmi krásné naučení písebně po sobě zanechal: „*Sciens Dominus, quia non erant manifesti gentiles, sed absconditi sub nomine christiano, ideo non dixit: aspiciate, sed attendite*. Věda Pán, že pohané nebyli zjevní, ale pod jménem křesťanským ukryti, proto neřekl vízte anebo pohledte, ale šetřte se.“^(b) „*Aspicere enim,*“ dokládá dále, „*est simpliciter videre, attendere autem est attente considerare*, nebo pohleděti jest toliko zprosta a sprostě viděti, šetřiti ale jest tak mnoho, jako s pilností pozorovati a bedlivě rozvažovati.“ Z kteréhožto vejkladu následuje neomylně, že tedy ovšem velice potřebná věc jest, jak bychom ty žravé a hltavé vlky náležitě poznati a od pravých, též náležitých Kristových ovčiček uměli a věděli kterak rozeznati. Těch Boha a ctnosti prázdných vlkův svatí Otcové rozličná stáda počítají.

Svatý Jarolím skrže ty vlky hltavý, kteří k nám v rouše ovčím přicházejí, a vnitř předce vlci zůstávají, chce vyrozumívané býti kacíře a svodníky lidu sprostého. Jeho slova jsou tato: „O všech sice se to vyrozumívati může, kteří jináč rouchem aneb oděvem předpovídají, jináč slovy slibují a jináč skutkem dokazují, o kacířích ale nejvíce se to vyrozumívá, kteří zdrželivostí, čistotou a postem jako nějakým pobožným a nejlepšího náboženství rouchem zdají se býti přiodění, vnitř ale mysl zlou a jedovatý oumysl majíce, *simpliciorum fratrum corda decipiunt*, sprostějších bratrův svých srdce šeredně oklamávají.“^(c) Takoví vlci hned při počátku církve svaté sem i tam běhati a dobré ovce dávti a škrtniti počali, jejichžto zůřivost již tenkrát a té doby duchem prorockým předpovídal svatý Pavel, když pravil: „Jáť vím, že po mém odjítí vejdou mezi vás vlci hltaví, kteříž nebudou odpouštěti stádu.“^(d)

Medotekoucí svatý Bernard s svatým Tomášem Akvinským vyrozumívá skrže ty v rouše ovčím k nám přicházející vlky *hypocritas*, to jest pokrytce. Slova svatého Bernarda jsou následující: „Pokrytci jsou ovce podle roucha, lišky jsou v oulistné potutedlnosti, vlci pak v skutku a v ukrutnosti, ti jsou, kteří na oko toliko dobří viděni býti chtějí, vnitř ale a sami v sobě ne dobří, ale zlí a mnohokrátě ti nejhorší lidé jsou.“^(e)

V Kristu nejdražší, mám za to, že ani já dnes tím pochybím, když jménem těch pravených jakožto hltavých, žravých, ovčím rouchem se odívajících a k nám oulistně přicházejících vlkův nazvati myslím všecky dnešního převráceného světa ošemetný politikáře jakožto opovážlivý podvodníky, dábelický mravodvořáky a opravdový lháře, a to proto, poněvadž ti obyčejně v ustech med a v srdci jed, v slovech pozdravení, v skutcích pohanění, usty a jazykem samé štěstí, v myslí ale, v svém srdci samé neřesti, samé podvody kují a přinášejí a ve dne v noci o to nejvíce usilují, kterak by svého bližního podvedsti, o svou čest, o svůj statek, o své mění, o své dobré, poctivé jméno přivedsti a posledně do jámy všeho nepořádného neštěstí zavedsti mohli. O jednom každým takovým politikářským, hleď se, dobře někdy říkával Aetherius: „*Foris homo videtur, intus bestia fremit.*“ to jest: „Zevnitř jako člověk chodí, vnitř jako zvěř lítá škodí.“^(f) Tohle jest ta zvěř lítá, tohle jsou ti hltaví vlci a pravé plemě satanáše, kterýžto mnohého ubohého, čistotného, nevinného a upřímného Josefa, chci řícti mnohého dnešního upřímného, dobrého a sprostého srdce člověka, nanejveš hubějí, kazejí a nešťastně podvádějí, před jejichžto zůřivostí abychom se mohli (dlé dnešní a od samého Krista Pána nám dané vejstrahy) tím bezpečněji ubezpečiti, miním touto příležitostí nětco dutklivěji o jejich neřestech a podvodných zlostech vypravovati. Pokračuji ve jménu Páně.

Převrácenou tohoto světa politiku jakožto pouhou zlost pod způsobem vhlidné mravozdvořilosti, jakožto samou nepravost pod pláštíčkem mravocnosti a pouhé dábelské šizení pod jménem dobromravného cvičení vymaloval nám před časy velmi výborně svatý Řehoř papež, když takto napsal: „*Hujus mundi sapientia est cor machinationibus tegere, sensum verbis velare*, moudrost tohoto světa jest srdce rozličnými zahubostrojemi ukrývati, smysl v slovech tajiti, křivé a lživé věci za pravdivé přednáseti, pravdivé pak za lživé a nepravé dokazovati.“^(g) Tu šibalskou opatrnost každodenním užíváním takříkaje nazpaměť umějí nejenom dospělí aneb jinoší, ale i záhy hned z mládí dosti pracně a draze jí se vyučují malá pacholata, kteří tu náležitě umějí, jinými pohrdajíce, hned se pejchou nadýmají. Ti

pak naproti tomu, kteří té hadí a ještěrčí politiky, jenž slove svět-
ské moudrosti, nevšímají, za hloupé sprostáky držáni bývají. To ale
proto a z té příčiny nejvíce se stává, že lstivá mysle převrácenost
pod jménem zdvořilosti jako pod nějakým krásným pláštíčkem po-
dnes všem dnešním převráceným světa milovníkům na prodej se
vystavuje, proto hle, proto tolik kupcův a tak mnoho lidí hned právě
slepě do ní zamilovaných viděti jest podnes na tomto převráceným
světě. Ano, co více jest: „*Haec sibi obsequentibus praecipit honorum
culmina quaerere*,“ dokládá dále svatý Řehoř a chce tak mnoho řícti,
jako že všickni ti, kteří té bezbožné a mravodábské politiky svě-
řencí jsou aneb slouti chtějí, musejí chtít nechtít, jak ona jim zpívá,
tak taky tancovati, co ona jim přikazuje, to zachovávati, co ona
zapovídá, toho se varovati. Odkudž se stává, že mnozí sloužejí sice,
je pravda, sloužejí Pánu Bohu, ale tak, aby přitom čerta nerozhněvali.
Jejich celá snážnost a největší usilování jest toto: nejvyšší pahrbky
a stupně všelikomožné cti, chvály a marné slávy světské pohledávati,
v takových pomíjejících marnostech nemírně plesati a radovati se,
zlé věci a dosti malé sobě učiněné křivdy desateronásobně huřeji
odplacovati, dokud' a jak dlouho mohou, žádnému jim se protivu-
jícímu neustupovati. Když ctnosti nepostačují, tehdy cokoliv jim
nelze skrze zlost vyplnití, to hledějí způsobem pokrytským zatajiti,
aby tím lepší ránu mohli svým časem zasaditi. Budou se za nevím
jak dobré a upřímné přátely na oko stavěti, aby jen tou přetvářenou
svou pokojnou dobrotou tím snážejí mohli svého bližního podskočiti.
Až potud' skoro od slova k slovu mluví a píše vejš jmenovaný svatý
Řehoř. Z kteréhožto vypsání dosti světle a patrně následuje, že každý
převrácený politik jest vtělený a přetvářený jiblík, daleko horší nežli
ten nejjedovatější skalný drak, slovem, jest pravý a holý lhář, samý
pletichář, svodník a záškodník bližního svého, žravý a hltavý vlk pod
rouchem beránka nevinného.

K lepšímu toho potvrzení připadá mi zde na mysl ono podivné
vidění, které v svém tajném Zjevení v kapitole třinácté poznamenal
miláček Páně svatý Jan v způsobu tom, kterýž ihned následuje: „*Vidi
aliam bestiam ascendentem de terra et habebat cornua duo similia*

agni et loquebatur sicut draco," to jest: „Viděl jsem jinou šelmu vstupující z země a měla dva rohy podobné beránkovým a mluvila jako drak.“^(h) Podivné zajisté přichází mnohým to vidění! Co jest šelmě s rohami beránkovými? Jaké medle může býti podobenství mezi tichým beránkem a jedovatým drakem? Mnozí nicméně církevní učitelové, vykládající to místo Písma svatého, učejí veřejně a praví, že skrze ty beránkové rohy v smyslu duchovním srozumivati se má tíčnost a nevinnost, vhlídnost a upřímnost, kteréžto ctnosti ošemetní pokrytí a převrácení politiků jakožto šibalští mravodvořáci míti a nimi ozdobeni býti všemožně se vynasnažují proto však nejvíce, aby svou lstí a lstivou nepravostí tím snázejí svým bližním škoditi a je zahubiti mohli.

Toho smyslu jest mimo jiných učený Cornelius a Lapide, když praví: „*Symbolice duo cornua sunt fraus et vis, quibus Antichristus gentes sibi subiget juxta illud vulgatum: arte et marte, astu et ausu*,” připodobnitelným způsobem mluvě: „Dva rohy vyznamenávají násilí a podvod, s kterými Antikrist národy sobě podmání vedlé onoho starého přísloví: podvodem a smělostí, též uměním a válečnou rukou,“⁽ⁱ⁾ rozuměj, mnozí se lidé v světě potlukou. Než dále k našemu předsevzetí: cokoliv o bezbožným Antikristovi zaznamenal Cornelius, to vpravdě podnes řícti se může o každým falešným křesťanem jakožto převráceným politikem a ďáblem podšitým mravodvořákem, nebo i ten dlé svatého Řehoře vyrčení a učení, „*assumit agni speciem, ut draconis exerceat operationem et malus, ubi bonum se esse simulat, tunc est pessimus*, bere na sebe začastý podobu aneb tvářnost beránka, aby svou jedovatou a dračí oučinnivost tím snázejí provedsti mohl.“^(j) Aniž jest anebo býti může člověka horšího na světě nad zlého člověka, obzvláště když zevnitř toliko a na oko dobrým býti se staví. *Tunc est pessimus*, tenkrát jest nejhorší, a protož hled se, šetř se každý a varuj se ho.

Takový mluví, jedná s svým bližním, jest pravda, obcuje a rozpráví, než medle kterak? Rovně tak, jako někdy s Evou mluvil v ráji onen pekelný drak, totižto oulistně a škodně, lahodně a podvodně, sliboval jí hory doly, a přived ji do plačtivého oudolí, jablka krásu vychvaloval,

aby nad ní a nad celým jejím pronárodem svou tyranskou ukrutnost provozoval, šeptal jí: „Budete jako bohové,“ a poněvadž tou dračí oulistností dala se Eva s Adamem k hříchu přivedsti, vydali se ďáblu v moc i s Evou i s Adamem všickni celého světa národové.^(k)

První tedy převrácený politik a v rouše ovčím přetvářený vlk byl onen šeredný, od Boha pro neposlušensství zavržený a z nebe do pekla uvržený ďábel, kterýžto své šibalství, podvod a šelmovství, tajemní zlosti pod jménem přetvářených ctností a pod způsobem upřímnosti a mravodvořácké vhlídnosti tak dalece a na takový způsob po celém světě rozšířil a rozplemenil, že nyní a za těchto nazpět a naruby obrácených časův našich velmi a příliš řídcí jsou lidé takoví, o kterých by se vpravdě řícti mohlo to, co někdy Syn Boží řícti ráčil o Nathanaelovi: „*Ecce vere Israelita, in quo dolus non est*, hle, právě Izraelický, v kterémžto lsti není.“^(l) Anobř všickni téměř k převrácené politice o závod ruce vztahují, a jsouce vlci hltaví, rouchem ovčím se příkrývají, věrní se stavějí, vnitř ale falešní a bezbožní zůstávají a pod pláštíčkem upřímnosti své zlosti a bezbožnosti podvodně dokazují, takže nyní opravdu jest nač pomysleti, zdaliž by mohl kdo komu něcto věřiti, mnohem méněji aby se myslil kdo komu od srdce upřímně svěřiti, a přichází teď v pravdě na ona slova prorocká: „*A propheta usque ad sacerdotem cuncti faciunt dolum dicentes: Pax, pax, et non erat pax*, od nejmenšího zajisté až do největšího, od proroka až do kněze, všickni činí lest řkouce: Pokoj, pokoj, a nebyl pokoj.“^(m) To mezi jinými nejlepeji zkusil onen nevinný, sprostý, bohabojný a upřímný Abel, kterak totižto lidi morduje a hubí pekelný ďábel skrze své učedníky, skrze své politikářské holomky a téhož převráceného politického umění zaslepené milovníky. Když Kain věku svého počítal sto a padesáte let, mladší pak jeho bratr Abel sto let (jak Alphonsus Villoga v životě svatého Abela píše a svědčí), tehdy hněvem velikým popuzený a závistí náramnou proti Abelovi, bratru svému, ačkoliv bohabojnému a nevinnému, rozpálený Kain myslil jej zamordovati a tak z světa sprovoditi.⁽ⁿ⁾ Dříve však, nežli ten bezbožný a bohaprázdný svůj oumysl skutkem dokázal, nechtěl a nemyslíl jináče, nežli převrácené ďábelské politiky šibalství a šidařství

užívati, pročež vzal na sebe roucho ovčí, obrátil se v anjela světla, a položiv do ust svých holý med, holý stred a cukrová slova, počal k mladšímu bratru svému Abeli (což se stalo 25. dne měsíce března) velmi přívětivě a co nejlahodněji takto rozprávěti: „Můj nejmilejší bratře Abeli, což máme vždycky doma seděti a za pecí ležeti jako slepice v kurníku anebo vejce v kabeli? Poněvadž nám Pán Bůh tak příjemný čas dává a tak pohodlného povětří dopřítí ráčí, *egrediamur foras*, poďme trochu ven do pole a podíváme se na role, projdeme lesy a tam kdesi bratrským a laskavým promluvením vyrazíme se, občerstvíme se a tak sobě poněkud chvíli ukrátíme.“

Kdo by neřekl, ano i přísahu nesložil, že Kain upřímně miní, že v tom lest a podvod žádný není, že sama láska jako z ust, tak taky z Kainového srdce plápolá? A hle, po všem tom byly jen předce pouhá a holá slova, byla jen po všem převrácená satanášova politika, v ustech byl med, v srdci pak smrtedlný jed a holá partyka. Pročež jakmile Abel (šprostě věřív a Kaina za laskavého a upřímného bratra držív), jakmile, pravím, ubohý, sprostný a nevinný Abel beze všeho dalšího odkládání, pln jsa laskavé bratrské přívětivosti a bratrského milování, z domu ven na pole s ním vyšel, tuž ihned, jak dokládá Pís-mo svaté, „*consurrexit Cain adversus fratrem suum Abel et interfecit eum*, povstal Kain proti bratru svému Abelovi a zabil ho.“⁽⁶⁾ A tak když nejlépe spolu rozmlouvali, vida svou dobrou příležitost Kain, udeřil zádu do hlavy Abela a zamordoval jej. Jakož i místo to, na kterém Abel jest zamordován, až podnes celé červené a jako krvavé jest, následovně ale tam a na tom místě po mnohých létech zběhlých slavné město Damašek vystavené bylo.

Tomuto Kainovi ve všem všudy podobný byl Absolon jakožto opravdový, žravý a pod ovčím rouchem vlk hltavý, který když byl velmi libeznými slovy od krále Davida vyloudil k sobě na hostinu Amnona, bratra svého,⁽⁷⁾ pohostil ho, je pravda, velmi skvostně. Vše-ho nazbyt, všeho tam a při těch hodech bylo dosti, jídel dosti, vína v hojnosti, hudcův i hudebních nástrojův u velikým počtu, slovem, všech vymyšlených rozkoší a kratochválných radostí dosti tam bylo do heku, nazbyt a do sytosti, vynímaje jediné a samotné bratrské

lásky a laskavé upřímnosti, na jejímžto místě panovala a v srdci zuřivého Absolona vždy jen předce vřela zákyslá a zakvašená urputnost spojená s ukrutnou a ne brzy slýchanou mstítelností. Což z toho poznati se může, nebo uprostřed hodův a největší stolicích hodovníkův knížecích veselosti poručení vydal Absolon služebníkům svým řka: „Šetřte a dobrý mi na to pozor dejte, když se opije Amnon vínem a když já vám řeknu: ‚Zabíte ho‘, tedy učíte tak a žádného se nebojíte zamordujetež jej a myslíte, že já jsem ten, kterýž přikazuji vám.“^(a) *Dictum factum*, jak praveno, tak učiněno. Absolon, převrácený politik, tak dlouho slovnou pištalkou Amnona vábil, až ptáka do klece dostal, nedal mu ale v té kleci dlouho švitořiti, nýbrž mímou a proti všech nadání kázal jej z světa sprovoditi. V takovém rouše ovčím zastřený, jsa vlk hltavý a politik převrácený, podskočil též Joab Amazu, jakž viděti jest z následujícího ošemetného pozdravení: „*Salve, mi frater*, zdráv buď, můj bratře,“ řekl Joab k Amazovi a držel pravou rukou za bradu Amazu jako líbaje ho. Nato ale hned a dříve, nežli se kdo nadál, vytrhvsše meč z pošvy, „*percussit eum in latere et effudit intestina ejus in terram*, i udeřil ho v bok a zabil jej a vykydla se střeva jeho na zemi.“^(r) A abych málem mnoho vyslovil, od takového a tomu podobného mravopokrytského vlka nevinně a spolu podvodně života svého pozbyl nejenom svatý Václav v Čechách, nejenom Valmerán a Erikus v zemi švejdské, nejenom Craco v Polště, nejenom Jindřich v Neapoli, ale mnozí jiní (jichžto počet jest nesčíslný) na rozličných světa tohoto místech šeredně podvedení, falešně shlazení, na místo zkažení a na hlavu poražení jsou.

Z sprostá a jedním slovem, toliká, hle, tak smělá a tak opovážlivá jest ta lstivá a podvodná převrácené dnešní politiky zlost a lest, že jest se i o samého Syna Božího pokusiti osmělila, a to na mnohé a na rozličné šibalské způsoby.

Předně: nejprve skrze Herodesa, kterýž oblekv se jednoho času v roucho ovčí, dával příchozím třem svatým králům poštu aneb vyrčení následující: „Jděte a ptejte se pilně na dítě, a když naleznete, zvěstujte mi, abych i já přijda klaněl se jemu.“ Posudte, může-li býti nětco nábožnějšího a spolu poníženějšího nad pravená slova

Herodesova? Co ale Herodes, ten vlk hltavý, pod rouchem mravodvořské převrácené politiky obmejšlel, to se následovně světle, patrně vyjevilo, když on, totiž bezbožný Herodes, mysliv nově narozeného Syna Božího z světa sprovoditi, kázal nemluvňátek a malých dítek, nepravím na mnoho set, ale na mnoho tisíc, pobíti, shladiti a nevinně pomordovati.^(s)

Za druhé: skrze satanáše tato slova Synu Božímu oulistně přednášejícího: „*Haec omnia tibi dabo, si cadens adoraveris me*, toto všechno tobě dám, jestliže padna mi se klaněti budeš.“^(t)

Za třetí: pokusila se o Syna Božího skrze liškarské zákoníky a farizey, když nejenom oni sami častokráte na Pána Ježíše osobně číhali a čekali, ale i sem, i tam svý špehýře vysílali, a to nejvíce proto, *ut caperent eum in verbo*, aby jej aspoň v jednom dosti malém a nepozorném slově mohli chytiti, když ho nemohli v celé řeči polapiti.^(u)

Naposledy: pokusila se o Pána Ježíše bezbožná a šidařská politika, když naproti němu jakožto nejvybornějšímu učiteli a Místru vybidla Jidáše, jeho vlastního učedníka, a to s pozdravením následujícím, ačkoliv velmi šibalským a obojetným: „*Ave, Rabbi*, zdráv buď, Místře,“ řekl Jidáš, vlk hltavý, k Ježíšovi, *et osculatus est eum*, a polibil jest jej.^(v) A to všechno stalo se *in signum majoris reverentiae*, jak dí učený Kajetán, na dokázání větší a všemožné počestnosti, *ut perfecta esset simulatio*, aby tudy a skrze to dokonale učiněné bylo jeho bohaprázdné, pokrytské a mravodvořské, anebo ať lépeji řeknu, mravodábelské přetváření.^(w)

Tomu všemu poněvadž tak a nejináče jest, nic se tedy nedivím, že Kristus Ježíš, náš nejmilejší Pán a Spasitel, tak vroucně a tak horlivě své milé učedníky a zároveň s nimi všechny své milé věřící napomínal a nabízeti ráčil říka: „*Attendite a falsis prophetis*, šetřte se od podvodných prorokův, kteříž k vám přicházejí v rouše ovčím, vnitř pak jsou vlci hltaví.“ Nebo on sám, neskončené jsa moudrosti Božské, nejlépeji poznával, jaký a jak jedovatý, jaký, jak ukrutný a jak nakazlivý jed vězí pod ovčí kůží, když se ní přikrývají hltaví vlci, bezbožní, pravím, bohaprázdní a podvodní politici aneb převráceného, právě dábelského mravodvořského umění následovnicí. Běda zajisté a přeběda všem

takovým nešťastným vlkům, běda všem takovým politickým pokryt-
cům a pokrytským dobrých ovčiček svodníkům, nebo pomstě Boží,
hněvu Božimu a svému vlastnímu neštěstí, do kterého sebe sami
svývolně uvrhují, ani na tomto, ani na onom světě neujdou! Což aby
se žádnému z nás nepříhodilo, aj, uposlechněmež tedy a poslouchejte
všickni dnešní spasitedlné rady Kristové a chtějte se všema časy, co
a jak nejvíce můžete, těch bohaprázdných vlkův šetřiti a vystříhati,
nechtějte, prosím vás, jim rovni vlčí slouti ani s nimi vejti, nýbrž
hleďte raději oných sprostných, dobrých a upřímných šlápějí se při-
držeti, s kterými vás mimo jiných svatých a světic Božích příkladně
předcházeli náš serafinský otec svatý František, o kterém církev svatá
takto propěvuje: *Hic simplex, rectus, humilis, pacis cultor amabilis*,
ten sprostý, pravý, pokorný, ctitel pokoje příjemný.^(k) Těch, pravím,
těch příkladných šlápějí hleďte věrně následovati a bude vás Pán
Bůh za tu vaši sprostnost a upřímnost zde časně i tam věčně, a to
upřímně a od srdce milovati. Slovem, dejte sobě řícti a chtějte též
uposlechnouti oné spasitedlné rady, kterou nám na ruku dává kníže
všech apoštolův svatý Petr v své První kanonice v kapitole druhé,
takto nás nabízej: „*Deponentes igitur omnem malitiam* — protože
složice všelikou zlost a každou lest a pokrytství i nenávisti a všecka
utrhaní, jakožto znova rozená mládátka, rozumná, beze lsti, mléka
žádejte, abyste ním rostli k spasení a k životu věčnému.“^(y) Amen.

^(a) Mt 7, v. 15 ^(b) *auth. operis imperf., hom. 19* ^(c) S. Hieron. *hic* ^(d) Sk 20, v. 29
^(e) S. Bern., *ser. 66* ^(f) Aetherius ^(g) S. Gregor., *lib. 10, c. 16 in c. 12 Jb*
^(h) Zj 13, v. 11 ⁽ⁱ⁾ Cornelius a Lapide *hic* ^(j) S. Gregor., *lib. 33, Moral., c. 36*
^(k) Gn 3 ^(l) J 1, v. 47 ^(m) Jr 6, v. 13–14 ⁽ⁿ⁾ Alphonsus Villoga *in vita Abel.*
^(o) Gn 4, v. 8 ^(p) 2S 13, v. 27 ^(q) v. 28 ^(r) 2S 20, v. 9–10 ^(s) Mt 2, v. 8 ^(t) Mt 4,
v. 9 ^(u) Mk 12, v. 13 ^(v) Mt 26, v. 49 ^(w) Cajetanus *hic* ^(x) *ecclesia in hym.*
ad laud. ^(y) 1Pt 2, v. 1–2

KOMENTÁŘ

VELMI STRUČNÝ ÚVOD DO SVĚTA BAROKNÍHO KAZATELSTVÍ

První dvě třetiny 18. století dosud nebyly v České knižnici zastoupeny ani jediným titulem. Není to tak úplně náhoda. Naprostá většina českých spisovatelů, kteří bývají v učebních textech označováni jako barokní, z hlediska literární tvorby a většinou i životními daty spadá do 17. století (Jan Amos Komenský, Adam Václav Michna z Otradovic, Fridrich Bridel, Bohuslav Balbín, Felix Kadlinský, Jan Kořínek), co víc, jejich osudy se završují v náručí smrti už v sedmdesátých nebo v osmdesátých letech 17. století. Dál jako by se stále v očích současné širší veřejnosti rozkládala česká literární pustina ukončená až Thámovým almanachem a dílem mladého Josefa Dobrovského, poušť, v níž by snad skrovné osvězení mohly poskytnout pouze malé oázy v podobě *Poselkyně starých příběhův českých* křížovníka Jana Františka Beckovského a anonymní kroniky *Země dobrá, to jest země česká*.¹ Co víc, snad se tu v mysli některých našich současníků dokonce může objevit strašlivá krajina se zrádnou fatou morgánou a zároveň pekelnou propastí v podobě literárního odkazu Antonína Koniáše a několika dalších, Koniášovi podobných autorů. Tyto dnes stále rozšířené představy do značné míry

1 Jan František Beckovský: *Poselkyně starých příběhův českých*, díl I., Praha, Jan Karel Jeřábek 1700 (Knihopis č. 1044a); díl II., Antonín Rezek (ed.), Praha, B. Stýblo 1879–1880; *Země dobrá, to jest Země česká*, Ivona Kučerová, Lucie Medová (eds.), Brno, Atlantis 1998 (edice kroniky vydané roku 1754).

konvenují s názory osvícenských vzdělanců: například František Faustin Procházka označil časový úsek od devadesátých let 17. století až na práh národního obrození jako období nejhlubšího úpadku, jako „nejjalovější honění zchyltalosti“.²

Přítomná edice by ráda představila tyto údajné pustiny a bezedné propasti v období jara, rozkvetlé podivuhodnými pouštními květy, tedy literárními díly a myšlenkami tehdy vůdčího prozaického literárního žánru, kazatelství. Kázání mělo v uvedeném období roli specifického média pohlcujícího a po svém zpracovávajícího literární a další myšlenkové podněty z nejrůznějších stran, z děl antických učenců a básníků, církevních Otců, středověkých filozofů a teologů, z novověkých cestopisů, lékařských a přírodovědných spisů i z folklorního podání. Stalo se jakýmsi komunikačním prostředkem mezi učenici na jedné straně a méně vzdělanými městskými a venkovskými vrstvami na straně druhé, literárním útvarem, který zároveň dokázal reflektovat myšlenky staré jako lidstvo samo i zcela aktuální problémy. Kazatelské texty však v žádném případě nemůžeme vnímat jako zrcadlový odraz dobové reality. Ta je ve výkladech jednak specificky přetvářena vzhledem k osobní zainteresovanosti kazatelů, k jejich snaze zasáhnout srdce posluchačů, poučit, přesvědčit, pohnout jimi směrem k eticky správnému jednání a konání, jednak je poněkud antikvována názory biblických i středověkých autorit, které představují běžnou součást promluv. Přesto se domníváme, že při pozorné četbě může i dnešní čtenář reflektovat na základě předložených textů kus dobové reality a myšlení našich předků, byť to rozhodně nebude přímá reportáž z vrcholné a pozdně barokních Čech.

Nebývá zvykem představovat v České knižnici prózu z období delšího než šedesát let za pomoci výboru z více než desítky děl stejného žánru. Postily, ze kterých vycházíme, však nejsou útlými knížečkami, jedna každá z nich obsahuje kázání na celý jeden rok nebo i na tři a někdy i na větší počet let. Takové mnohdy i více než tisícistránkové soubory bychom sice rádi viděli na knihkupeckých pultech v podobě moderních čtenářských edic, ale z nakladatelského hlediska by projekt tohoto rozsahu v dnešní době narážel na celou řadu problémů. Ideálním řešením by nebylo ani vydání jedině, z dobového literárního kontextu vytržené postily: výsledek takového projektu by dostatečně nevypovídal o proměnách a specifikách žánru. Proto jsme po dlouhém

2 František Faustin Procházka: *De saecularibus liberalium artium*, in *Bohemia et Moravia fatis commentarius*, Praha, Adam Matthaues Schimandl 1782, s. 380.

váhání zvolili formu výboru. Od samého počátku jsme ze čtenářských důvodů předpokládali, že výbor bude obsahovat jen původní jazykově české texty, byť si pochopitelně uvědomujeme, že latinská a německá kázání jazykově českou tvorbu zásadně ovlivňovala a že významnou roli sehrávaly i dobové překlady zejména německých postil do češtiny (například poněkud opožděný překlad postily rakouského jezuita Georga Scherera od Jana Barnera).³ Čtenářský charakter edice nás rovněž vedl k takovým edičním zásadám, které by sice na jedné straně zachovaly specifika barokní češtiny, na straně druhé by modernímu čtenáři-nebohemistovi nekladly zásadní překážky v porozumění textu.

Dlouho jsme zvažovali umístění a výslednou podobu komentářů. Zdaleka nešlo jen o to, přehledně uvést specifika dobové homiletiky jako literárního žánru a představit jednotlivé kazatele a jejich promluvy. Za důležité jsme považovali také stručné a přehledné informace o výchozích textech více než desítky postil. Bez střídavé četby jednotlivých komentářů a vlastních homiletických textů hrozí zhroucením celá koncepce knihy, snadno se vytratí podstata a smysl uspořádání celého výboru. Průběžný kontakt se čtenářem navíc dává editorům možnost postupně otevírat mnohé dílčí otázky a upozorňovat na dílčí specifika jednotlivých promluv nebo cyklů kázání.

Na moderního čtenáře jsme rovněž mysleli při výběru textů z hlediska obsahového. Dávali jsme přednost kázáním zabývajícím se vztahem k bližnímu (tedy k jedinci i ke společnosti), případně tématům o lidských hříších, protože právě tyto texty mají v mnohém nadčasovou platnost a čtenář se v nich obvykle snadno orientuje i bez teologických znalostí. Úmyslně jsme neminuli také texty, ve kterých duchovní řečníci reflektují vlastní práci. Zároveň jsme se při výběru textů snažili, aby v nich byly zastoupeny nejrůznější kazatelské přístupy a postupy, tedy aby výbor byl co nejpestřejší. Nevolili jsme jen texty výjimečné a exkluzivní, ale pokusili se představit i promluvy typické pro daný žánr, nijak výrazně nevybočující z dobového průměru (alespoň pokud se týká našich znalostí tištěné produkce). Diference mezi jednotlivými promluvami jsou patrné i při letmém pohledu do obsahu nebo do vysvětlivek, rozsahem a způsobem zpracování se diametrálně odlišují i oba zde publikované kazatelské cykly, Kleklarův a Veselého.

3 Georg Scherer: *Dvojicthodného kněze, pátera Jiřího Šerera z Tovaryšstva Ježíšova, Písma svatého doktora, kázání na nedělní evangelia přes celý rok...*, Praha, Jezuitská klementinská tiskárna 1704 (Knihopis č. 15 351).

Část problémů při přípravě knihy vznikala v souvislosti s řazením jednotlivých textů. Naše původní představa o jejich chronologickém uspořádání získala značné trhliny už ve chvíli, kdy jsme začali zvažovat časovou diferenci mezi samotným vznikem textů a dobou jejich otištění. Většina postil z prvních dvou třetin 18. století totiž poznala tiskařskou čern jako výsledek celoživotní práce, mnohé byly tištěny až řadu let po smrti svých autorů, velké časové diference jsou mnohdy i mezi vydáním prvního a druhého dílu (například u Náchodského postily více než třicet let, jen o málo kratší časový úsek je mezi proslovením Axlarova klatovského kázání a jeho tiskem). Ani tematické uspořádání se neukázalo jako optimální, problém v tomto případě představovaly jednak kazatelské cykly, jednak pestrost témat vybraných promluv. Nakonec jsme zvolili takové uspořádání, kterému by zřejmě dali přednost i sami kazatelé 18. století, protože na něj byli zvyklí. Vzhledem k tomu, že naprostá většina vybraných textů spadá do období po svatodušních svátcích (letnicích), seřadili jsme je podle jednotlivých nedělí uvedeného období církevního roku, i když pochopitelně s podstatnými mezerami, protože neděle po Svatém Duchu bylo v tradičním perikopním systému minimálně dvacet čtyři, a náš výbor vzhledem ke zvolené koncepci čítá celkově jen osmnáct promluv. Poslední tři kázání (dvě v cyklu Fabiána Veselého a jedno Pavla Josefa Axlara) představují v rámci nedělní homiletiky určité pomezí útvarů, blížíci se svátečním, respektive příležitostným promluvám. Předpokládáme, že takové uspořádání může vyvolat i negativní reakce, je však z našeho pohledu nejméně špatným řešením.

Údaje o autorovi a postile vycházejí z monografie Miloše Sládka nazvané *Slovo ze srdce jejich*, kterou vydal v roce 2017 Památník národního písemnictví. Zvolili jsme co nejjednodušší a nejúspornější formu vysvětlivek, ale i tak bylo třeba u některých promluv vyložit mnoho pojmů, jmen a dalších údajů. U exkluzivních promluv určených vzdělanějšímu obecnstvu (například u Fabiána Veselého) je dnes zapotřebí objasnit širokou škálu jmen i slovních spojení, naopak u kázání určených lidovému posluchači či čtenáři (například u Antonína Koniáše) se vysvětlivky omezují jen na několik málo jmen citovaných autorů, která navíc v promluvě nejspíš ani nezazněla. Některá z editovaných kázání byla v drobných úryvcích již citována v rámci studií, přednášek a článků, ale pokud je nám známo, žádná z představených promluv dosud nebyla v moderní době publikována jako celek s výjimkou duchovní řeči Antonína Koniáše (o její časopiseckém vydání viz níže). Působivost některých textů na moderního recipienta jsme si předem ověřovali, například

závěr druhého (posledního) Veselého kázání zazněl při Noci kostelů 2018 z kazatelny kostela sv. Jana Křtitele v zaniklé vsi Újezdec (dnes v katastru města Kladna).

Pro dnešního čtenáře je obtížné vžít se do kulturní situace doby, kdy bylo právě kázání pokládáno za nejdůležitější, nejváženější a nejpřitažlivější literární útvar. „Vymyšlené“ příběhy a příhody neexistujících osob (tj. literární fikce) byly pokládány za čtení vhodné pro nedospělé čtenáře a pro lidi bez závažnějších životních zájmů a záměrů, zatímco kazatelská próza uspokojovala potřebu přemítat o životě, hledat jeho hlouběji ukrytou podstatu a čerpat posilu i útěchu v krizových situacích.⁴ Její význam v průběhu prvních dvou třetin 18. století stále narůstal nejen v souvislosti s tím, jak se zvětšovalo množství vydaných sbírek kázání, ale také ve vazbě na to, jak se postupně zahušťovala síť far, rostl počet duchovních, a tak pochopitelně narůstalo i množství proslovených nedělních a svátečních duchovních promluv. Pro většinu našich předků žijících v pobělohorské době (od třicetileté války až po počátek josefínských reforem) představovala kázání — vedle duchovní písně a modlitby — v podstatě jednu z mála příležitostí k nahlédnutí do světa vyšší, oficiální literatury.⁵ Lidé se pravidelně a více či méně celoživotně uvnitř chrámového prostoru střetávali s propracovanou literární formou, s texty, jejichž celkový obsah i jednotlivé metafory zásadně ovlivňovaly jejich způsob myšlení, hodnotové žebříčky, představivost i obraznost. Můžeme si jen domýšlet, jak například v kázáních hojně prezentovaná láska k Bohu a láska k bližnímu v teologickém slova smyslu mohla ovlivnit pojetí lásky u posluchačů ve všech rovinách, tedy nejen ve vztahu k Bohu a k poněkud povšechně představenému bližnímu, ale i ve vztahu k partnerovi, k rodičům, k dětem. Dnes nemáme možnost přesně zjistit nebo ověřit, jak mohly kazateli užívané metafory a zdrobněliny spjaté s narozeným Ježíšem podvědomě ovlivnit vztah matek k jejich nemluvnatům, jak pomáhaly kultivovat nebo formovat první slova, kterými matky promlouvaly k dětem, jak bohatá funerální kultura zprostředkovávaná prostáčkům mimo jiné právě za pomoci kázání mohla proměnit umírání a smrt v domácí smuteční slavnost, s loučením, radami

4 Literární archiv Památníku národního písemnictví Praha, fond Alexandr Stich, rukopisy vlastní, karton č. 38, složka Baroko, Barokní kazatelská próza, s. 1.

5 *Církev a společnost raného novověku v Čechách a na Moravě*, Jiří Mikulec a kol. (eds.), Praha, Historický ústav AV ČR 2013, s. 241.

a duchovními odkazy. Stejně jako barokní architektura zámků, velkostatků a chrámů ovlivňovala podobu a výzdobu lidové architektury, ovlivňovaly kázání, duchovní písně, životy svatých, biblické texty a modlitby podobu pohádek, pověstí, lidových písní, modliteb i zařikání. Mnozí významní folkloristé při srovnávání folklorních literárních útvarů s oficiální literaturou středověku a raného novověku podléhali skepsi v otázce původnosti lidového podání: vliv tzv. vyšší literatury na folklor můžeme doložit nespočetněkrát.⁶

Jak jsme již okrajově zmínili, kázání běžně rozdělujeme na nedělní, sváteční a příležitostná. Duchovní promluvy na rozdíl od dnešní katolické liturgie nebyly přímou součástí mše, zaznívaly obvykle buď před bohoslužbou, nebo mezi jitřní a dopolední (tzv. hrubou) mší a jejich poslech (tedy účast na nich) nebyl vnímán jako povinnost. Jak dokládají některé prameny, přesto při nich bývaly kostely plné lidí. Příležitostná kázání známe v raném novověku nejčastěji z pohřbů (ale zdaleka ne každý pohřeb byl doprovázen kázáním), podstatně méně textů se dochovalo ze svateb, tiskly se také texty ze slavností při vstupu urozenců do církevních řádů a výjimečně i ze sekundárních slavností řeholníků (slavnost při padesátiletém jubileu od složení slavných slibů). Zatímco o poutích a o velkých svátcích často přicházeli na kazatelnu vyhlášení řečníci z mnohdy velmi vzdálených míst a jejich zodpovědnost vůči posluchačům končila závěrečným amen, nedělní kázání úzce souvisela s dlouholetým a pravidelným působením jednoho nebo dvou kazatelů na danou posluchačskou skupinu, témata promluv se měla vzájemně doplňovat a vytvářet jakýsi rozsáhlý naukový a duchovně povznášející komplex myšlenek, za který byl kazatel zodpovědný před farníky i před Bohem.

Kázání představuje ze své podstaty nezachytitelný komunikační akt, a mimo jiné i proto vůbec netušíme, jak vypadaly tehdejší průměrné nedělní promluvy. Dnes známe jen jakousi skrovnou špičku ledovce, kterou představují právě relativně nečetné homiletické texty vydané tiskem a několik málo promluv zachycených v rukopisech. Srovnáme-li dochované množství s počtem nedělí a s počtem far v uvedeném sedmdesátiletém období, pak dnes známe možná stotisícinu, možná i ještě menší zlomek celkové dobové kazatelské produkce. Ale ani u oné stotisíciny nemáme jistotu, že z kazatelen zazněla v té podobě, v jaké byla tištěna nebo zapsána; u některých promluv

6 Srov. Miloš Sládek: *Slovo ze srdce jejich aneb nedělní kázání v pobělohorských bohemikálních postilách a tradiční perikopní systém*, Praha, Památník národního písemnictví 2018, s. 35–36.

i nezasvěcený čtenář vycítí, že se jedná o konstrukt sestavený pro tisk, nikoliv pro kazatelnu (v našem výboru je to zjevné zejména u kázání Náchodského). Odborná literatura konce 19. a začátku 20. století opakovaně předpokládala, že postily byly přímo určeny především pro měšťanského a lidového čtenáře, že jej tyto texty měly duchovně formovat, případně i v přísné rekatolizačním duchu zastrašovat. Taková tvrzení však mohou přímo platit jen pro menší část českých nedělních postil daného období, většinu — jak dokládají latinské předmluvy, rejstříky, případně další připojené pomůcky — autoři připravovali především pro méně zkušené kolegy, tedy duchovní řečníky, kteří měli za úkol kázat v jazykově českých nebo etnicky smíšených farnostech. Postily tak předkládaly svým uživatelům vzorové, dobovou cenzurou schválené texty, jednotlivé promluvy mohly být pro další kazatelskou práci využity jako celek, nebo jen jako zdroj dílčích výkladů, přesvědčivých důkazů, jednotlivých myšlenek, osvědčených jazykově českých formulací, krátkých příběhů využitelných pro moralizaci nebo schopných jakékoliv formy spiritualizace (exempel) apod. Až druhotně, v souvislosti s proměnami kazatelské praxe od sedmdesátých let 18. století, s rušením klášterů a rozprodáváním klášterních knihoven za Josefa II. se zřejmě dostávalo více tisků těchto kazatelských sbírek také mezi maloměstské a venkovské čtenáře. Většina nedělních postil 18. století tedy zřejmě nepůsobila na dobové laiky přímo, ale zprostředkovaně, v myšlenkách, formulacích a případně i v převzatých celých textech, které mohli slyšet ve svých kostelích i několik desítek let po vydání té které postily. Četnost a formy takového využívání ovšem nedokážeme až na vzácné výjimky doložit, vše jistě souviselo s časovými možnostmi kněží, s jejich invencí, potřebou aktuálně oslovit posluchače, bohatostí farních knihoven apod.

Celková příprava řečníka na nové, nepřevzaté kázání byla časově i intelektuálně daleko náročnější než dnes. Promluvy měly vznikat v pěti nebo šesti etapách. V první (inventio) řečník hledal předmět své řeči, látku, myšlenky, které chtěl přednést. Ve druhé části tvůrčího procesu (dispositio) tuto látku a myšlenky rozděloval a promyšleně uspořádával, ve třetí části (elocutio) hledal vhodné jazykové prostředky, volil styl, doplňoval a zdobil rétorickými figurami a dalšími výrazy a slovními spojeními, které napomáhaly větší psychologické účinnosti výkladu, ale i lepšímu zapamatování jeho jednotlivých částí. Když byl text promluvy hotov, autor si k němu promyslel vhodnou gestikulaci, způsob vedení hlasu a celý se jej naučil nazpaměť (gesta, pronuntiatio a memoria).

Téma promluvy bylo zdánlivě předem dáno, protože kazatel musel ve své duchovní řeči navázat na text příslušné perikopy, tedy evangelijního nebo epistolního úryvku uvedeného v misálu. Na rozdíl od dnešní praxe v katolické církvi byl perikopní cyklus jednoletý, tedy na jednu každou neděli v rámci církevního roku připadaly rok co rok stále stejné verše z evangelia. Tento tradiční perikopní systém vznikl zřejmě už na počátku 5. století, za jeho autora bývá někdy považován církevní Otec sv. Jeroným, každopádně byl v praxi zaváděn v době pontifikátu sv. Řehoře Velikého.⁷ Výběr textů přirozeně reagoval na potřeby tehdejších křesťanů, ty se pochopitelně s aktuálními problémy raně novověké střeoevropské společnosti překrývaly jen částečně. Kupodivu například mezi vybranými evangelijními verši zcela chybí modlitba Otčenáš, nenajdeme tu ani příliš textů reflektujících rodinné vztahy apod. Kazatelé 18. století však dokázali své promluvy pozoruhodně aktualizovat, z textu perikopy mnohdy vytrhávali slovní spojení nebo i jednotlivé slovo a na ně důmyslně navázali zvolené téma, které se tak v řadě případů převleče vzdalovalo celkovému smyslu daného evangelijního úryvku. Někdy kazatelé sami mluví o jakýchsi oslích můstcích, mimochodem odsuzovaných jak v pozdějším osvícenském kazatelství, tak i v moderních teologických studiích.

Kázání se mělo skládat ze tří částí: exordia, tedy úvodu, poté následovala stať a závěr (peroratio). Na exordium byl od konce 17. století kladen stále větší důraz, úvod promluvy měl posluchače upoutat, vtáhnout, někdy i překvapit, a tím vyrušit z jeho poklidu. Kazatelé často na začátek exordia vsunují lidová úsloví, barvitě vykreslené příběhy, vzrušené, citově zabarvené teze. V nedělních promluvách ale nebylo možné takové přístupy týden co týden stále dokola opakovat, údiv posluchačů by brzy nahradilo očekávání takové kazatelské manýry, kazatel by pak snadno mohl působit jako špatný herec. Exordium mnohdy sloužilo i pro stylizované hledání tématu, v jeho posledních větách obvykle autoři stručně představili, o čem budou kázat.

Stať se měla skládat z výkladu (narratio), důkazu (confirmatio) a vyvracení námitek (refutatio). Jen málokdy nalezneme výklad zřetelně oddělený od důkazu, obvykle se kazatelé snaží výklad a závěry z něho plynoucí průběžně dokazovat, přičemž důkaz se obvykle neopírá o jedno tvrzení autority,

7 Antonín Podlaha: K dějinám perikop evangelijních, in *Časopis katolického duchovenstva* 31, 1890, č. 1, s. 51; Petr Honč: Římský misál mezi tridentským a druhým vatikánským koncillem, in *Theologica* 5, 2015, č. 1, s. 151.

naopak býváme svědky celých důkazových řetězců. Kazatelé často vycházejí hned z několika na sobě nezávislých tvrzení, někdy funkci důkazu přebírají také exempla. Již jsme se zmínili o vlivech kazatelství na lidová vyprávění a další folklorní útvary, tyto vazby byly v případě exemplů zcela zásadní. Právě stručně, ale poutavě převyprávěné příběhy (nejčastěji dobově označovány jako historie) zůstávaly prostším posluchačům nejlépe v paměti, ovlivňovaly jejich představivost, kazateli užitá vypravěčská postupy, byť obvykle značně jednoduché, se dostávaly do podvědomí recipientů, realisticky vykreslené postavy se tu mnohdy střetávaly s anděly, ďábly, revenanty nebo jinými nadpřirozenými bytostmi v mnoha ohledech podobně jako v kouzelných pohádkách a pověrečných vyprávěních, chytrost tu vítězila podobně jako v humorkách. Zásadní autoritou je pro kazatele pochopitelně Bible (včetně deuterokanonických knih), po ní z hlediska významu a vážnosti následuje dílo čtveřice západních církevních Otců (sv. Augustin, Jeroným, Ambrož, Řehoř Veliký), díla dalších světců, osvědčené výklady biblického textu (zejména exegetické dílo jezuity Cornelia a Lapide); mezi autority byli běžně řazeni i antičtí autoři, z nichž někteří byli vnímáni jako přímí předchůdci křesťanství a nositelé v jádře křesťanských myšlenek (například Seneca). Je jistě pozoruhodné, jaké množství citací užitých některými kazateli nesporně pochází z pozdně antických a raně křesťanských prací kompilujících vybrané a z kontextu vytržené myšlenky a další úryvky z děl antických autorů. Vyvracení námitek je v textech mnohdy potlačeno na minimum, někdy se neobjevuje vůbec, ale například v kontroverzních kázáních, zaměřených proti pronikání luterství, nebo v promluvách varujících před v té době běžnými, hojně rozšířenými hříchy a zlozvyky jsou naprosto nezbytnou, dominantní součástí stati.

Závěr bývá v nedělních kázáních prvních dvou třetin 18. století obvykle velmi krátký, kazatel v něm v rozvitějších případech stručně shrnuje předchozí myšlenky, častěji jen velmi úsporně vyzve ke křesťansky správnému chování a konání. Někdy byla do textu závěru vkládána modlitba. V několika málo postilách závěry zcela chybí, může je nahradit exemplum jako ilustrace předchozího výkladu a zároveň i jako varující „zkušenost“.⁸

8 Srov. Miloš Sládek: *Slovo ze srdce jejich aneb nedělní kázání v pobělohorských bohemikálních postilách a tradiční perikopní systém*, Praha, Památník národního písemnictví 2018, s. 50–63.

Množství citací z nejrůznějších děl mnoha žánrů vyvolává u dnešních čtenářů homiletických textů dojem mimořádného vzdělání a neobvyklého kulturního přehledu kazatelů. Naprostá většina duchovních řečníků skutečně měla excellentní znalosti teologické a filozofické, k tomu přistupovala jejich mnohaletá pastorační zkušenost. Přesto jejich přehled nemusel být vždycky tak široký, jak by se z textů promluv mohlo zdát, řečníci totiž běžně využívali nejrůznější kazatelské pomůcky, které jim materiál k danému tématu pomohly shromáždit v poměrně široké škále. Někteří zřejmě zdědili rukopisné texty kázání po svých předchůdcích, někteří — jak jsme již upozornili — využívali právě tištěných postil. Základ přípravy kázání v klášterních knihovnách a asi i v bohatších farnostech představovaly specializované kazatelské příručky, z nichž v Čechách 18. století zřejmě nejznámější (podle odkazů v některých postilách) byl rozsáhlý soubor knih apoštolského protonotáře Laurentia Beyerlincka (1578–1627), nazvaný *Magnum theatrum vitae humanae* (Velké divadlo lidského života), který ke každému tématu (a nejen k tématům ryze teologickým) snáší neobvyklé množství citací z autorit, z biblických výkladů, většinou nechybí ani definice pojmu a jeho etymologie, nalezneme tu nejrůznější příklady z historie i ze současnosti rozdělené podle souvislostí, v jakých se slovo nebo pojem objevuje apod. Příručka rakouského jezuita Tobiasa Lohnera *Instructissima bibliotheca manualis concionatoria* (Nejuspůsobanější příruční kazatelská knihovna) z roku 1689 vedle toho uvádí navíc ke každé nedělní perikopě obvykle sedm konkrétních možností jejího dalšího tematického rozvinutí.⁹ Kazatelé tak zdaleka nemuseli spoléhat jen na paměť nebo na vlastní invenci.

Homiletická tvorba prvních dvou třetin 18. století přirozeně navazovala na období osmdesátých a devadesátých let století předcházejícího. Zásahu na tom, že se stala v Čechách v devadesátých letech 17. století vůdčím prozaickým literárním žánrem, měly především postily dvou jezuitských autorů, Matěje Václava Štajera (1630–1692) a Caspara Knittela (1644–1702).¹⁰ Štajerova *Postila katolická*, poprvé vydaná roku 1691, představuje konzervativní dílo,

9 Podrobněji o kazatelských příručkách: *Svět je podvodný verbíř*, Miloš Sládek (ed.), Praha, Argo 2005, s. 23–27.

10 Matěj Václav Štajer: *Postila katolická na dvě částky rozdělená, nedělní a sváteční, aneb Vejkladové na evangelia...*, Praha, Jezuitská klementinská tiskárna 1691 (Knihopis č. 15 941); Caspar Knittel: *Conciones dominicales academicae per omnes anni dominicas distributae...*, Pragae, Jezuitská klementinská tiskárna 1687 (Strahovská knihovna Praha, sign. BP IV 31).

výrazně ovlivněné pozdně humanistickými kazatelskými přístupy. Přestože máme z několika odkazů doloženo, že s touto *Postilou* pracovali v 18. století také kazatelé při přípravě promluv, měl Štajer při jejím psaní na myslí zejména čtenáře-laika. Předkládá podobně jako daleko později Koniáš čtenáři celé texty evangelijních úryvků (perikop) a snaží se přihlížet — stejně jako kazatelství na samém konci 18., v 19., ale i ve 20. století — k jejich celkovému smyslu. Na rozdíl od formy tzv. nízké homilie, při které kazatel postupně a mnohdy podrobně vykládá větu od věty celý text perikopy, si Štajer vybírá z úryvku několik témat či okruhů problémů, které vyloží alegoricky (nejčastěji směřuje k etickému významu textu) a anagogicky (výklad zdůrazňující otázky spásy a nebeského království). Počet takových tematických okruhů se v jednotlivých textech různí, nejčastěji tři, čtyři, pět, výjimečně jich autor volí dokonce sedm. Z výkladu obvykle nenápadně přechází k důkazové části, přitom má stále na myslí srozumitelnost, jasnost textu, nepoužívá latinské citace, autority uvádí v porovnání s jinými pobělohorskými kazateli poměrně řídky; výjimku představuje pouze biblický text. Štajer tak v mnohém navázal na předbělohorskou postilu Šebestiána Vojtěcha Scipiona z roku 1618, jehož způsob výkladu se však daleko více blíží nízké homilii. Navíc na rozdíl od Scipiona Štajer každé kázání končí exemplem. Podle slov literárního historika a komeniologa Tomáše Havelky, který se Štajerem dlouhodobě zabývá, se u Štajera závěrečný příběh stává jen doplněním předchozí argumentace, je jen vyprávěcí tečkou.¹¹ Štajerova postila měla obrovský úspěch, tiskem vyšla celkem v sedmi vydáních v letech 1691, 1695, 1702, 1718, 1722, 1731 a 1737, tak se stala jedním z vydavatelsky nejúspěšnějších děl svého žánru v celé české literární historii.

Zcela odlišnou formu zvolil jezuita Caspar Knittel, původem Slezan, který značnou část svého života spojil s působením na pražské univerzitě. Jeho kázání byla prioritně určena akademické obci, naslouchali mu v letech

11 Tomáš Havelka: Matěj Václav Štajer a „jeho“ exempla, in *Víra, věda a literatura v 17. a 18. století. Barokní jezuitské Klatovy 2015*, Václav Chroust, Zdeňka Buršíková, Karel Viták (eds.), Klatovy, Klatovské katakomby 2015, s. 13–38; též: „Taková postila jest dobrá duchovní pastva a lékařství duše“. Matěj Václav Šteyer a jeho Postila katolická, in *Bohemia jesuitica 1556–2006*, Petronilla Cemus (ed.), Praha, Univerzita Karlova, Karolinum 2010, s. 829–840; Miloš Sládek: *Slovo ze srdce jejich aneb nedělní kázání v pobělohorských bohemikálních postilách a tradiční perikopní systém*, Praha, Památník národního písemnictví 2018, s. 146–155.

1669–1683 mimo jiné také studenti teologie a filozofie, tedy i někteří z autorů zastoupených v našem výboru. Pro mnohé z nich se stal celoživotním kazatelským vzorem. Knittelova postila pod jednoduchým názvem *Conciones dominicales academicae* (Akademická nedělní kázání) vyšla tiskem poprvé roku 1687, podobně jako Štajerův text se dočkala dalších vydání v 18. století, konkrétně v letech 1711 a 1722. V předmluvě autor sice zdůrazňuje, že mu jde především o prostotu a srozumitelnost, nicméně na rozdíl od Štajera je to spíš jen sebeobrana než odraz skutečnosti. Knittel je milovníkem rétorických figur a dalších řečnických ozdob, zejména slovních hříček. Jeho slovní zásoba je až neuvěřitelně široká, mnohdy potřebuje latinsky vyjádřit i takové skutečnosti a pojmy, které antika ani středověká a humanistická latina vůbec neznaly. Zároveň s oblibou využívá barokní koncepty. Konceptem je na přelomu 17. a 18. století třeba rozumět překvapivý nápad či ostrovtipnou myšlenku, častěji celé řetězce těchto nápadů a myšlenek, které se mohly v kázání omezovat na epigramaticky vyhrocené pointy, ale obvykle byly také schopny nést a myšlenkově sjednotit celé dílo, tedy stát se základním výstavbovým článkem celého kázání. Koncept byl dobově vnímán jako jeden z tropů, dokonce jako vrcholný tropický útvar: metafora nahrazuje slovo nebo slovní spojení, alegorie nahrazuje celé myšlenky, koncept pak dokáže nahradit a zároveň vnitřně spojit celé řetězce myšlenek. Šíře a možnosti konceptu byly v podstatě neomezené, stejně jako je neomezená i lidská nápaditost a fantazie. Nejjednodušší podobou konceptu bylo v promluvě průběžné srovnávání postavy světce nebo Krista či Panny Marie s nějakým exkluzivním předmětem, drahým kamenem, sluncem, hvězdou apod. Knittel je však poněkud nápaditější, užívá evokativních postupů: pomyslně vede své posluchače do prostředí převelice vzdálených nedělnímu univerzitnímu chrámu, například do světa soudních síní a právních disputací, a tady promyšleně rozvíjí pozoruhodné scény, při kterých představí zvolenou problematiku ze zcela nezvyklého úhlu. Jindy postaví svůj nápad na originálním filologickém rozboru daného evangelijního úryvku. Propojení tématu promluvy s textem evangelijního úryvku u něj obvykle zajišťuje jediný verš, někdy jen jediné slovo, které záměrně vytrhává z kontextu. Hledání takových vazeb se tak u Knittela stává další intelektuální hrou, v mnohém podobnou konceptuálním konstrukcím jeho promluv, jakýmsi znásobením nápaditosti a nečekanosti. V naprosté většině promluv se věnuje na rozdíl od Štajera jen jedinému tématu. Z autorit cituje velmi diferencovaně, podle potřeby a požadavků daného tématu, ale nevyhýbá se ani kupení většího množství citací. Na rozdíl od Štajera nevyhledává

exempla, snad proto, že by ve složitých konstrukcích jeho promluv působila poněkud těžkopádně. Klíčový důraz klade na první věty exordia a na závěr, už tady se snaží překvapit, udivit, duchovně pohnout posluchače. Casparu Knittelovi se dlouhodobě věnuje klasický filolog a literární historik Martin Svatoš, zájemce odkazujeme na některé pozoruhodné Svatošovy studie a překlady z Knittelova díla.¹²

Diference mezi oběma uvedenými postilami byla obrovská, přesto obě zásadním způsobem ovlivnily další vývoj duchovního řečnictví až do šedesátých let 18. století. Knittelův přístup byl pro značnou část kazatelů počátku 18. století přitažlivější než konzervativní Štajerova *Postila*. Většina duchovních si však zároveň zodpovědně uvědomovala, že jedním z klíčových problémů konceptuálního kazatelství je jeho malá srozumitelnost pro méně vzdělané nebo pro méně bystré posluchače. Proto se koncept uplatnil spíše ve sváteční homiletice, která přece jen poskytovala více možností: kazatel mohl něco málo dovysvětlit méně chápavým posluchačům, často také byli při poutních slavnostech přítomní kněží a řeholníci z okolí, kteří dokázali překvapivý nápad a vtip ocenit daleko více než laikové. Koncept s množstvím rétorických figur a metafor mohl být některými současníky vnímán jako slavnostní forma vhodná právě ke svátkům. Naopak o nedělích se ryze konceptuální kázání uplatňovala jen výjimečně, v našem výboru je zastupují pouze obě promluvy Fabiána Veselého.

Kompromisní řešení mezi Knittelem a Štajerem (snad trochu blíže ke Knittelovi než ke Štajerovi) úspěšně zvolil pro své tiskem vydané kazatelské dílo jezuita Jan Kleklar, autor nejstarší postily z našeho výboru (alespoň z hlediska roku vydání), kterou nazval *Semeno slova Božího* (1701). Kleklova kázání jsou monotematická, autor se nevyhýbá konceptuálním prvkům,

12 Martin Svatoš: Porcování martinské husy na barokní kazatelně. Příspěvek k požitkářské obraznosti barokních kazatelů, in *Acta Universitatis Carolinae. Historia Universitatis Carolinae Pragensis* 47, 2007, č. 1–2, s. 207–224; týž: Konceptuální války kazatele Caspara Knittela SJ, in *Plav* 6, 2010, č. 5, s. 16–19; tamtéž na s. 19–23 i překlad úryvku Knittelova textu; týž: „Ars rhetorica“ a „ars combinatoria“ v podání jezuitského kazatele Caspara Knittela, in *Milovníkům slova Božího k potěšení a užitečnému pobavení. Barokní jezuitské Klatovy 2016*, Václav Chroust, Zdeňka Buršíková, Karel Viták (eds.), Klatovy, Město Klatovy 2016, s. 131–148; Miloš Sládek: *Slovo ze srdce jejich aneb nedělní kázání v pobělohorských bohemikálních postilách a tradiční perikopní systém*, Praha, Památník národního písemnictví 2018, s. 138–146.

ale zásadně se stále snaží o přehlednost a nenechá koncept přerůst do podoby, která by zastínila jasnost a srozumitelnost (alespoň v nedělních promluvách). Spoluvytváří tak v jazykově české nedělní homiletice model tematických kázání a tematických kázání s konceptuálními prvky. Postily Karla Račina *Operae ecclesiasticae* (1706) a Daniela Nitsche *Berla kralovská* (1709) k tomu přidávají řetězce citací z děl autorit; Račín v členění svých promluv o poznání více než jeho předchůdci upřednostňuje uživatele postily z řad kazatelů. Pavel Josef Axlar v postile *Nábožný horlivý vůdce do města svatého nebeského Jeruzalema* (1720) pak klade důraz na promyšlené, psychologicky účinné působení na recipienta. O svěbytnou podobu homiletických textů se pokusila sbírka Štěpána Františka Náchodského *Sancta curiositas* (1707, 1746), difference mezi promluvami známými z kazatelen a Náchodského texty však zřejmě byla pro čtenáře přílišná, možná působila už na současníky bizarně, snad proto dílo nenašlo z hlediska formy pokračovatele. Do proudu směřovaného Kleklarem, Račínem, Axlarem a Nitschem se zařadili Bohumír Hynek Josef Bilovský se svými sbírkami kázání vydanými na počátku dvacátých let (byť jeho tvorba z devadesátých let zřejmě spíš směřovala ke konceptu v Knittelově duchu) a Chrysostom Xaver Ignác Táborský s postilou *Mons Thabor* (1747). Kazatelské sbírky obou zástupců františkánských řádů, Damascena Marka nazvaná *Trojí chléb nebeský* (1728?) a Michaela Pellischottiho *Trinitas dominicalis* (1741, 1743), vnášely do světa tematických promluv specifické rysy řádové spirituality, Marek i s výraznějším vlivem oblíbených homiletických sbírek vídeňského dvorního kazatele Abrahama od svaté Kláry. Postilami jezuitů Fabiána Veselého *Conciones in omnes totius anni dominicas* (1725) a *Conciones selectae in dominicas* (1738) vrcholí tendence směrem k prodlužování textů nedělních promluv a k určité exkluzivitě i v jazykově českých promluvách, zároveň jeho kázání svědčí o skvělých vypravěčských schopnostech autora. Zůstává ovšem otázkou, zda tyto mimořádně rozsáhlé texty zaznívaly v pražských kostelích celé, zda jejich posluchači vydrželi neděli co neděli naslouchat i déle než devadesát minut promluvám a poté ještě zhruba stejně dlouhý časový úsek dokázali strávit při bohoslužbě. Proti tomu postila venkovského kněze Antonína Jana Kelského *Conciones dominicales* (1736) přináší kázání v průměru velmi krátká, s tématy často volenými poměrně prakticky, s daleko menší škálou citovaných autorit (jednoznačně převažuje Bible). Snad se tu ve dvou tak rozdílných kazatelských sbírkách projevují velké difference mezi prací kazatelů v Praze a na venkově. Zcela specifické místo v řadě českých nedělních postil zaujímá *Vejtažní naučení* Antonína Koniáše (1740),

který se daleko více než všichni ostatní drží štajerovské tradice, vyhýbá se jakýmkoliv náznakům konceptu, volí sice na rozdíl od Štajera převážně monotematické promluvy, ale ve Štajerově duchu je ukončuje exemply. Jeho postila je tak mimořádně pozdním projevem barokně humanistické tradice českého kazatelství. Časově nejmladší z postil našeho výboru, *Mravná naučení na všechny veřejné neděle* (1761, 1763) jezuita Leopolda Fabritia, dokládá ustálenost formy tematických kázání v českém nedělním kazatelství, i když autor v některých ohledech už musel reagovat na duchovní proměny společnosti šedesátých let 18. století. Tolik velice stručný (a tedy i do značné míry zjednodušující) výčet postil, s nimiž je možné se setkat v našem výboru. Více údajů najde čtenář v následujících komentářích k jednotlivým textům, tam může využít i odkazy na jednotlivé postily, na další prameny a na odbornou literaturu k tématu.

Knihu jsme v jednom z dílčích plánů záměrně koncipovali jako co nejpestřejší putování světem našich předků. Nešlo nám jen o samotné literární texty, ale také o dobový svéráz nejrozmanitějšího prostředí, které nám tyto texty mohou představit. Duchovní osoby, řeholníci i farní klérus, někdy možná vidí situaci poněkud černě, jindy až příliš přikládají váhu vlastním slovům, v některých případech snad zdlouhavě kupí latinské i české citáty z děl teologů, filozofů a někdy i básníků, ale zcela jistě mají dobrou snahu vnitřně proměnit své posluchače. Jednotlivá kázání vyžadují od soudobého čtenáře trochu úsilí, ať už se to týká porozumění dobové češtině, která vykazuje určité odlišnosti od té dnešní, nebo reálií, které z moderního světa dávno vymizely. Odměnou mu však může být malý vhled do světa, který byl trochu jiný než ten současný.

S. 9: O TŘECH HLAVNÍCH POKUŠITELÍCH ČLOVĚKA: JEZUITA DANIEL NITSCH, POSTILA BERLA KRALOVSKÁ (1709) A KÁZÁNÍ NA 4. NEDĚLI PO SV. DUCHU

Zatímco dnes o lidských pokušeních uvažuje drtivá většina společnosti pouze v souvislosti s léčbou závislostí a s trestnou činností (opomineme-li reklamní spoty na sladkosti), byl středověký i raně novověký pohled na člověka s pokušeními a pokušiteli spojen neodmyslitelně a komplexně. V této souvislosti si však nepředstavujeme dobové posluchače kázání jako ustrašence třesoucí se před ďáblem, tím méně barokní kazatele jako tvůrce děl hororového žánru,

kteřou je třeba naučit úsporně nakupovat, na jarmarku ji posílat jen do těch uliček mezi stánky, kde nehrozí útraty za luxusní zboží, a co víc, dostane-li se vdaná žena do nouze, je schopna ve vidině získaných peněz podvést i svého muže. Právě toto poslední zmíněné úskalí představuje v Náchodského vykonstruovaném dialogu klíčový argument, po kterém je dlouze vzdorující Marnotratný definitivně přesvědčen pro ekonomicky úspornější způsob hospodaření. Pozoruhodné jsou také zmínky o daňové zátěži sedláků, o stravě čeládky i o povinnostech hospodáře vůči členům vlastní rodiny. Rozhodně však nevnímejme Náchodského dialog jako průhled do myšlenkového světa dvou venkovanů, celý text nutně musíme vnímat jako autorův umělý konstrukt. Na druhou stranu, kdyby v něm nebyly alespoň částečné odrazy dobové praxe a životní zkušenosti, nebyl by pro lidového čtenáře dostatečně důvěryhodný.

Zmínky o válečných kontribucích proti „Brandenburkům“, Švédům, Francouzům a Španělům nutně musely dobovému čtenáři čtyřicátých nebo padesátých a šedesátých let připomínat války o rakouské dědictví a následnou sedmiletou válku (odmyslíme-li si Španěly a Švédy). Je třeba si však uvědomit, že v roce 1740, kdy války o rakouské dědictví začaly, byl již Náchodský dávno mrtev. Buď tedy je výčet těchto národností jakousi směskou nepřátel, se kterými se české země musely za uplynulých 17. století vypořádat, nebo kdosi ještě Náchodského text před vlastním tiskem nepatrně upravoval, případně aktualizoval.

Náchodský se na rozdíl od konceptuálních a konceptem ovlivněných kazatelů nesnaží jednotlivé části kázání promyšleně, až architektonicky propojit do jednoho celku, ponechává vše graficky i myšlenkově rozdělené s důrazem na přehlednost. Konceptuální prvky se tak u Náchodského transformovaly nikoliv do výstavby textu, ale zůstávají ve své zárodečné fázi, tedy pouze ve volbě nezvyklých a překvapivých témat a v provokativních formách, které jsou převelice vzdálené představám o tom, jak by měla duchovní promluva vypadat. Jak na tento typ textů reagoval dobový lidový čtenář, netušíme.

S. 46: O POLITICÍCH PO ČESKU: FRANTIŠKÁN DAMASCEN MAREK, POSTILA TROJÍ CHLĚB NEBESKÝ (1728?) A TŘETÍ KÁZÁNÍ NA 7. NE-DĚLI PO SV. DUCHU

Veršovaný název tohoto kázání „Politik po česku hled se, takových prorokův šetř se“ zní až podezřele aktuálně. Když starší ze spolueditorů této knihy připravil před několika lety ukázkou z dané promluvy do literárního pořadu o barokním kazatelství ve středních Čechách, část přítomných studentů se

domnívala, že se jedná o moderní podvrh, kterým jim známý autor scénáře zareagoval na současnou politickou situaci. To do značné míry svědčí o trvalé aktuálnosti daného textu. Marek však rozhodně neměl na mysli politiky v moderním slova smyslu. Podíváme-li se na heslo „politický“ do Jungmannova *Česko-německého slovníku* nebo na řadu hesel s tímž slovním základem v *Příručním slovníku jazyka českého*, nalezneme poněkud v ústraní význam kdysi užívaný v lidovém prostředí, který měl kazatel na mysli: politický — zchytralý, vychytralý; politik — chytrák, v *Příručním slovníku* dokonce politika — vychytralý člověk.⁶⁴ Kázání tedy není o pochybných praktikách mužů vládnoucích či stojících v čele země, ale o vychytralcích a pokrytcích první poloviny 18. století.

Damascen Marek se narodil na konci roku 1663, ale spíš až v roce 1664 v Prachaticích. Do františkánského noviciátu vstoupil roku 1683 v Plzni, v letech 1684–1685 pokračoval v juniorátním studiu v Jindřichově Hradci, poté studoval teologii v Brně nebo v Olomouci, na kněze byl vysvěcen roku 1689. O tři roky později se stal kazatelem v klášterním kostele v Jindřichově Hradci, poté jako řádový kazatel působil v Turnově, Slaném, Dačicích a Hájků u Prahy. Poslední léta svého života strávil na poutním místě v Hájků, kde vzniklo zřejmě na základě starších kazatelských příprav jeho literární dílo. Umírá roku 1725, je pohřben v hájecké kryptě. Vedle zmíněné postily je autorem pozoruhodné knihy o hájeckém poutním místě nazvané *Vůdce cesty všech pobožně putujících do Hájků svatého* (tiskem vydána roku 1718) a překladatelem pro řádovou spiritualitu důležitých *Meditationes* od sv. Petra z Alkantary (česky vyšlo pod názvem *Knížka zlatá o přemýšlování a ducha modlení* roku 1713).⁶⁵

Vydání svého nejobsáhlejšího díla, zmíněné nedělní postily, se Marek nedočkal, vyšla zřejmě až roku 1728 nebo 1729, v tisku není vročení uvedeno.⁶⁶

64 *Příruční slovník jazyka českého*, díl IV/1, Praha, Školní nakladatelství 1941–1943, s. 608–609; Josef Jungmann: *Slovník česko-německý*, díl III. P–R, Jan Petr (ed.), Praha, Academia 1990, s. 266.

65 Damascen Marek: *Vůdce cesty všech pobožně putujících do Hájků svatého...*, Praha, Karel Jan Hraba 1718 (Knihopis č. 5 186–5 187); Petrus de Alcantara: *Knížka zlatá o přemýšlování a ducha modlení skrze svatého Petra z Alkantary, duchem sv. osvětleného františkána...*, Praha, Anna Zuzana Hampelová 1713 (Knihopis č. 7 066).

66 Damascen Marek: *Troji chléb nebeský pro lačný lid český...*, Praha, Karel Jan Hraba [1728] (Knihopis č. 5 185).

Už na začátku předmluvy autor vlastenecky oslovuje adresáta textu: „Slavného a Bohu milého národu českýho laskavý čtenáři,“ v jejím textu se pak hlásí k odkazu předků, k šlépějím „našich starožitných Čechův“, zároveň hluboce lidsky odevzdává své dílo na konci života čtenáři na památku a na rozloučenou. V předmluvě také zdůvodňuje zvolený název: metafora chleba pochopitelně souvisí s drobkou zmiňovanými v evangeliích, které zůstaly ležet na zemi po zázračném nasycení zástupů (J 6), číslovka trojí pak odpovídá skutečnosti, že na každou neděli předkládá hned trojici promluv. Jak upozornil ve své diplomové práci literární historik Daniel Soukup, droby v názvu pravděpodobně souvisejí i s františkánskou spiritualitou, konkrétně s *Legendou maior* od sv. Bonaventury. Sv. Františkovi se zdálo, že sbíral ze země maličké droby chleba a měl je rozdávat mnoha hladovým bratřím kolem dokola: „Když se obával rozdávat tak jemné drobečky, aby mu snad nevypadly mezi prsty, řekl mu hlas shůry: ‚Františku, udělej ze všech drobtů jednu hostii a dávej těm, kteří chtějí jíst.‘ Když to učinil, tu na těch, kteří ten dar nepřijímali zbožně nebo pohrdli přijatým, ukázala se hned znamení náказы malomocenství. Boží muž to všechno vyprávěl druhům se slovy, že nechápe tajemství toho vidění. Avšak druhého dne, když se vytrvale modlil, uslyšel z nebe hlas: ‚Františku, droby včerejší noci jsou slova evangelia, hostií je řehole, malomocenství je nepravost.“⁶⁷ Důrazné doporučení, aby čtenář myslel a cílil na spásu své duše, naznačuje, že tato sbírka promluv byla prioritně určena laikům. Pozoruhodná a v tomto žánru nezvyklá je Markova prosba o modlitby za jeho duši: „Neméněji za to žádám, bys mě chtěl na modlitbách tvých připomínati, po mé pak smrti neopominul za mou milou duši Pána Boha prositi a jí světlo věčné, odpočinutí lehké, též veselé zmrtychvstání vinšovati.“⁶⁸

Marek cituje poměrně četně, obvykle krátce, ale v některých kázáních naopak užívá delších, třeba i tří- či čtyřřádkových latinských citací. Nejčastěji pochopitelně cituje Písmo (se zálibou v Izaiášovi, v knize Přísloví a v Žalmech) a církevní Otce, zejména sv. Augustina. Z ostatních autorit je pozoruhodný důraz na františkánské inspirační zdroje: legendy o sv. Františkovi a případně

67 *Františkánské prameny I.*, Ctirad Václav Pospíšil a kol. (eds.), Olomouc, Maticе cyrilometodějská 2001, s. 380; Daniel Soukup: *Co medle jiného od chudého františkána k očekávání? Postila Trojí chléb nebeský františkána Damascena Marka*, diplomová práce na FF UP v Olomouci (vedoucí práce Jana Kolářová), obhájeno v roce 2007, s. 35.

68 Damascen Marek: *Trojí chléb nebeský pro lačný lid český...*, díl I., Praha, Karel Jan Hřaba [1728] (Knihopis č. 5 185), s. 1–3 předmluvy (bez paginace i signatur).

o některých dalších řádových světcích, dílo sv. Bonaventury, sv. Bernarda ze Sieny, Didaka Estelly, spisy františkánských historiků Lucase Waddinga a Bernarda Sanniga a v neposlední řadě Markova oblíbeného sv. Petra z Alkantary.⁶⁹

Svá kázání rozdělil Marek do dvou dílů, dělítkem byla podobně jako u Nitsche, Fabritia a několika dalších autorů nedělních postil 6. neděle po Velikonocích na straně jedné a Svatodušní neděle na straně druhé. Na závěr každého dílu připojuje Marek Summarium, vlastně obsah, ve kterém pro laického čtenáře co nejstručněji shrnuje obsah každé promluvy, například pro zde vydané kázání: „Učí nás falešné proroky znáti a takových pilně se vystříhati.“⁷⁰ Tyto stručné obsahy už neumísťuje před jednotlivá kázání, tady by působily poněkud těžkopádně, sem vedle zvoleného verše nebo slovního spojení z perikopy zařadil veršované názvy jednotlivých promluv. Taková dvojverší, mnohdy úmyslně neumělá, mohla následně působit na další tvorbu některých františkánských autorů, nápadná je například jejich podoba s názvy jednotlivých „konceptů“ ve významném básnickém díle slovenského františkána Hugolína (Martina) Gavloviče *Škola kresťanská* z roku 1758.⁷¹

Obdobné zdánlivě neumělé veršovánky se objevují i uvnitř Markových kázání (v našem textu například: „Můj nejmilejší bratře Abeli, což máme vždycky doma seděti a za peci ležeti jako slepice v kurníku anebo vejce v kabeli?“). V kontextu bohemikálních nedělních postil je můžeme označit za poměrně výjimečné, ojedinele je užíval snad jen Nitsch a objevují se také občas v Barnerově překladu Schererovy *Postily*. V textu *Trojího chleba nebeského* jsou dobře vidět už při pouhém listování; díky tomu si jich povšimli již literární historici přelomu 19. a 20. století Jaroslav Vlček a Hynek Hrubý a usoudili, že si tu

69 Srov. Daniel Soukup: Co medle jiného od chudého františkána k očekávání?

Postila Trojí chléb nebeský františkána Damascena Marka, in *Františkánský kontext teologického a filosofického myšlení*, Petr Hlaváček a kol. (eds.), Praha, Filozofická fakulta UK, Filosofie 2012, s. 161–176.

70 Damascen Marek: *Trojí chléb nebeský pro lačný lid český...*, díl I., Praha, Karel Jan Hrabá [1728] (Knihopis č. 5 185), s. 1135.

71 Hugolín Gavlovič: *Škola kresťanská s veršami svázaná k čítaní i k spívaní i k rozjímaní sporádaná o čtyrech posledních vecach človeka, totižto o smrti, o súde, o pekľe a o nebi, k potupení hríchu a všeckej marnosti spusobná*, Pruské 1758 (rukopis); moderní edice části textu: Hugolín Gavlovič: *O dobrých mravoch*, Gizela Gáfríková (ed.), Bratislava, Slovenský Tatran 2004, s. 136–241.

kazatel „hraje se slovy a zahrává si s rýmy, z prózy dělá verše a z veršů prózu, pravý ohlas veselých hovorů z chodeb a zahrad klášterů františkánských.“⁷² Proti tomu se poměrně ostře ohradil už Josef Vašica na konci třicátých let.⁷³ K Vašicově obhajobě Damascena Marka ještě dodejme, že kazatel zdaleka neuznává veršování v próze kdekoliv, že by jej ani nenapadlo zveršovávat některé části výkladu, nebo dokonce převádět do veršů citáty z děl některých autorit. Markovy záměrně primitivní veršovánky totiž v podstatě vždycky ilustrují postřehy o chování lidí na tomto světě, jsou autorovým svérázným, hořkým výsměchem lidské omezenosti, hlouposti, nemístnému strachu, neurvalosti, hmotářství a zároveň varováním před nimi.

Daniel Soukup se ve své studii věnoval i prvním větám Markových kázání. Zdůrazňuje zejména citově vzepjaté začátky, někdy dokonce Marek začíná text i urážlivou exklamací nebo řečnickou otázkou (jako v našem případě), využívá lidová přísloví, případně popis lidové tradice,⁷⁴ podobně jako Račín někdy začíná své promluvy všeobecně známým konstatováním. Například v kázání na 2. neděli po Narození Páně (perikopa k návratu svaté rodiny z Egypta) otevírá svoji řeč následovně: „V Kristu Pánu shromáždění laskaví poslouchači, jediné zarmoucených potěšení, soužených polehčení a zemdlených občerstvení jest, že všeckno má svůj konec, že žádný tyran navěky zůřiti, žádný lakomec navěky chudé soužiti a jim zlé sloužiti nebude.“⁷⁵ Jindy se na samém začátku promluvy pokusí propojit text perikopy s aktuální situací. V první z promluv na 2. neděli po Třech králich začíná slovy: „Stala se svatba, tomu já se nedivím, aniž to co nového jest, nebo ženění a vdávání tyto časy tak obyčejné jsou...“⁷⁶ Někdy na samém začátku stylizovaně vyjádří určitou míru pochybností o výroku autority nebo o srozumitelnosti slov perikopy, pochopitelně jen proto, aby přitáhl pozornost posluchačů.

72 Jaroslav Vlček: *Dějiny české literatury*, díl II., 5. vydání, Praha, Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění 1960, s. 25; Hynek Hrubý: *České postily*, Praha, Jubilejní fond Královské české společnosti nauk 1901, s. 283.

73 Josef Vašica: *České literární baroko*, Praha, Vyšehrad 1938, s. 201.

74 Daniel Soukup: Co medle jiného od chudého františkána k očekávání? Postila Trojí chléb nebeský františkána Damascena Marka, in *Františkánský kontext teologického a filosofického myšlení*, Petr Hlaváček a kol. (eds.), Praha, Filozofická fakulta UK, Filosofie 2012, s. 155–156.

75 Damascen Marek: *Trojí chléb nebeský pro lačný lid český...*, díl I., Praha, Karel Jan Hraba [1728] (Knihopis č. 5 185), s. 109.

76 Tamtéž, s. 146.

I z některých uvedených krátkých citací je patrné, že Marek dovede promyšleně pracovat s lidovými výrazy a úslovími, ve vlastním výkladu a v biblických příbězích však volí naprosto odlišný styl. Zmíněná diference je částečně patrná i u jiných dobových kazatelů, u Marka je asi nejvýraznější. Toho si povšimnul ve své diplomové práci o jazyku Markovy postily Pavel Kosek: „Rozkolísaný stav jazyka je často východiskem a prostředkem stylového rozlišení jednotlivých částí textu. Na jednu stranu zaznívají původní tvary, přiklání-li se kazatel k vysokému stylu biblického vyprávění, na stranu druhou se některé změny v jazyce živě omezují na přímou řeč nebo emocionálně vzrušené části textu.“⁷⁷ Markův příklon k lidovému jazyku je patrný i z některých složenin a také z celých řetězců úsloví ovlivněných vedle lidového podání i svérázným kazatelským přístupem vídeňského dvorního kazatele Abrahama od svatě Kláry: „Komu hlava bolí, ať k ženění nesvolí, ať na frej nechodí, neb se k tomu nehodí, protože manželé mnohdykrátě zachromělými prstmi se vespolek česají, až vlasy sem tam lítají. Komu zuby bolívají aneb dásně otýkají, není schopný k manželstvu, neb manželé často tvrdý ořech nouze rozlousknouti přinucený bývají. Kdo nemá dobré a zdravé prsty, ten má býti jistý, že se k ženění nehodí, nebo manželé velmi často jeden druhému skrze prsty prohlížeti musí. Kterým schází silný hřbet neb záda, jest k ženění váda, poněvadž manželé mnohé těžké břemena snášeti musí. Kdo nemá dobrý žaludek, ať zůstane sám holoubek, nebo manželé mnohé tvrdé kousky zažítí a strávití povinni jsou, mnohdykrátě mdlobou třesou. Kdo nemá dobré játra a plíce, ať sobě strany manželství nedělá trampot více, nebo manželům mnozí nechutní hlemeždí přes játra a plíce lezou etc. Slovem, kdo nemá dobré a zdravé nohy, ten se nemá opovážiti v stav svatého manželstva vstoupiti, neb manželé nevyhnudelně střevíc tlačí, že k tomu slzí a pláčí.“⁷⁸

Jak však dokládá mimo jiné i text námi vydaného kázání, převážná část Markovy postily je poklidná, ve stati dominuje výklad a částečně i shromážděné důkazy, nejčastěji v podobě citátů z autorit a někdy i v podobě exemplů. Marek se pokouší domýšlet situace a takřka psychologicky prokreslovat

77 Literární archiv Památníku národního písemnictví Praha, fond Alexandr Stich, rukopisy cizí, oddíl baroko, Pavel Kosek: *Stylový a jazykový rozbor kázání Marka Damascéna*, diplomová práce na FF MU v Brně (vedoucí práce Dušan Šlosar), obhájeno v roce 1995, s. 30.

78 Damascen Marek: *Trojí chléb nebeský pro lačný lid český...*, díl I., Praha, Karel Jan Hraba [1728] (Knihopis č. 5 185), s. 148.

postavy, samozřejmě včetně postav biblických. V našem textu je to například patrné v příběhu o Absolonovi a Amnonovi. Mimořádná Markova záliba ve starozákonních příbězích (srovnatelná s Račínem nebo s Kelským) se projevuje takřka v každém kázání, mnohdy příběh ponechává stranou, předpokládá jeho znalost u posluchačů a jen letmo připomene danou postavu, jindy kupí děje a v nejzhuštěnější možné podobě připomene jen v dané souvislosti nezbytnou část příběhu. Marek si zde zřejmě uvědomil, že velice stručné připomenutí postavy a příběhu může být za určitých okolností působivější než vypravěčsky dokonale zvládnutý příběh, musel ovšem počítat se vzdělanějším posluchačem, zejména u okrajově zmiňovaných postav, jakou byl třeba v našem kázání zmíněný Amaza.

Z hlediska celkové tematické skladby postily se Marek v porovnání s jinými dobovými nedělními kazateli poněkud vyhýbal otázkám čtyř posledních věcí člověka, snad s výjimkou soudu, který v perikopním systému zřetelně souvisel s počátkem a koncem církevního roku. Naopak mimořádně četné jsou u něj zastoupena témata zkroušenosti, zpovědi a pokání a především otázky smrtelných hříchů (celých čtyřicet kázání). Relativně hojně se také zaměřil na jinak opomíjenou tematiku křesťanských ctností jako hlavního tématu promluvy.⁷⁹

Na 7. neděli po Svatém Duchu připadala tradičně evangelijní perikopa o Kristově varování před falešnými proroky (Mt 7,15–31). Zejména verše „Pilně se varujte falešných proroků“ nebo „A tak tedy po skutcích jejich poznáte je“ kazatelé velmi často rozvíjeli jako varování před podvodností tohoto světa, tedy zhruba v tom smyslu, jak jsme viděli v příslušné části Nitschova kázání na 4. neděli po Svatém Duchu. Velmi blízko ke zmíněné problematice měla tematika pokrytectví a falše, mnohdy spojená s dalšími hříchy a problémy, například s nedbalostí, váhavostí, podvody a zahálkou, Markovo kázání tak nebylo o této neděli z hlediska volby tématu výjimečné. Někteří z kazatelů volili o této neděli tzv. kontroverzní témata, v promluvách varovali před kacířstvím (zejména před luterány), ostatně žádná jiná perikopa neposkytovala ke kontroverzím tak vhodný podklad.⁸⁰

Ve výkladu portrét politika, tedy vychytralce, Markovi poněkud přerůstá do kritiky každého neupřímného, falešného křesťana. A podobně jako

79 Miloš Sládek: *Slovo ze srdce jejich aneb Nedělní kázání v pobělohorských bohemikálních postilách a tradiční perikopní systém*, Praha, Památník národního písemnictví 2017, s. 244–252.

80 Tamtéž, s. 518–519.

v případě Táborského kázání o hněvu nás čeká celý vějíř příběhů dokládajících lidskou faleš a neupřímnost. Kazatel se je snaží řadit chronologicky, od ďábla v roli pokušitele Adama a Evy přes Kaina k příběhům z První knihy Samuelovy až po novozákonní farizeje a příběhy z raných křesťanských dějin. Obranou před lidskou falší snad může podle kazatele být jen přirozená prostota v duchu učení a odkazu sv. Františka z Assisi.

Vychytralost, snaha obelstít bližního a pokrytectví přímo nenáležely mezi sedm smrtelných hříchů, ale v dobových katechismech byly spojovány s tím nejtěžším z nich, tedy s pýchou.⁸¹ Přetvářka, pokrytectví, snaha jiného člověka obelstít, všechno to bylo v 17. a v 18. století vnímáno velice citlivě, o tom bezesporu v evropském kontextu svědčí přijetí některých literárních děl a spory o ně. Z nich zřejmě neznámější je Molièrův *Tartuffe*, poprvé otištěný roku 1664. Molièrovy hry byly v první polovině 18. století v Čechách k dispozici v mnohých zámeckých, ale i v některých klášterních knihovnách (například pařížské vydání z roku 1681 a amsterodamské z roku 1713 jsou uloženy ve Strahovské knihovně), a tak nemůžeme vyloučit, že Marek slavnou Molièrovu hru znal (spíš však v upravené verzi po zásahu dobové cenzury). Každopádně v textu promluvy tuto hru nepřipomíná. Argumentuje za pomoci patristických děl (sv. Jeroným, sv. Řehoř Veliký) a myšlenek středověkých teologů a filozofů (sv. Bernard z Clairvaux, sv. Tomáš Akvinský). Pozorný čtenář si jistě všimne určitých obsahových podobností s kázáním Pellischottiho na 12. neděli po Svatém Duchu. Ty nejsou náhodné, důraz na význam přirozené prostoty a odpor k přetvářce je u kazatelů z rodiny františkánských řádů přirozeně akcentován víc než u jiných řeholníků (byť Marek nepředstavuje ve své promluvě sociální vztahy zdaleka tak vyostřené jako Pellischotti).

Bohužel nevíme, v jakém prostředí zde uvedené kázání (nebo jeho přípravná verze) zaznělo, kdo byl jeho konkrétním adresátem. Pokud by pocházelo z posledního Markova působiště v Hájků u Hostovic, kde se scházeli nejen prostí poutníci, ale i vyšší šlechta a vysoce postavení úředníci, pak by promluva mohla být vnímána též jako kritika dvorských intrik. Daleko pravděpodobněji však reaguje na běžné pokrytectví a přetvářku v průměrné české městské (nebo i venkovské) společnosti, možná byli jeho adresáty slánští měšťané. Tomu by nasvědčovala i forma: záměrně jednoduchý výklad,

81 Martin Prugger: *Kniha naučení a příkladův...*, Praha, Godfrýd Lang faktor 1745 (Knihopis ř. 14 463), s. 597.

příklady přetvářky vybrané většinou ze známějších biblických knih a také jednoduchá, srozumitelná připomínka myšlenek sv. Františka Serafinského v závěru promluvy.

S. 56: O ZÁVISTI JAKO ŠÍRAJÍCÍM HŘÍCHU: THEATIN KAREL RAČÍN, POSTILA OPERAE ECCLESIASTICAE (1706) A KÁZÁNÍ NA 8. NEDĚLI PO SV. DUCHU

Jelikož nemáme dostatek prostoru k tomu, abychom mohli věnovat náležitou pozornost všem smrtelným hříchům v pohledu člověka 18. století, vybrali jsme kázání o hněvu (Táborského promluva na 5. neděli po Svatém Duchu) a o falši či pokrytectví jako hříchu souvisejícího s pýchou (Markova promluva na 7. neděli po Svatém Duchu), v Kleklarově cyklu se zase setkáváme s tématem dvou smrtelných hříchů těla, obžerství a smilstva. Vzhledem k frekventovanosti a závažnosti problematiky měli kazatelé v případě smrtelných hříchů k dispozici nesmírně bohatý materiál, ze kterého mohli vycházet: desítky citací z patristických spisů, stovky myšlenek středověkých teologů a filozofů, obrovské množství kázání na dané téma, bohatství důvtipně vystavených příběhů (exempel). To vše bylo shromážděno jak ve výše zmíněných kazatelských příručkách, tak v dalších kompendiích, mnohá exempla byla známá i díky jejich užití v tzv. velkých katechismech, kde byla pochopitelně této tematice věnována také mimořádná pozornost. Kázání o smrtelných hříších se tak stávala jakýmsi vlajkovými loděmi raně novověkých kazatelů a zejména autorů tištěných postil, z obrovského množství materiálu museli vybrat to nejpodstatnější a uspořádat materii pokud možno co nejpůsobivěji, neotřele a přesvědčivě a zároveň z hlediska posluchače poutavě a zajímavě. K promluvám, které v tomto směru můžeme považovat za zdařilé, lze podle našeho názoru přiřadit i Račínovo kázání.

Karel Račín poměrně dlouho zůstával stranou badatelské pozornosti. S výrazným zápalem se tuto osobnost pokusila představit v relativně nedávné době Michaela Horáková-Hashemi, vrcholem jejího bádání se stala monografie *Karel Račín — nedocenený barokní autor*.⁸² O životě Karla Račina

82 Michaela Horáková-Hashemi: *Karel Račín — nedocenený barokní autor*, Brno, Masarykova univerzita 2005; autorka se Račínovi věnovala i v několika dalších pracích: K Račínovu spisu *Čtyry živlové*, in *Sborník prací FF MU brněnské univerzity*, řada D 39, 1992, s. 33–39; též: K symbolice v barokní homiletice,

v naší knize cítit jako v galerii barokního umění, kde vedle sebe také spočívají díla různých umělců, ochráněná na jednu stranu před zubem času i před nenechavou rukou kostelních vykradačů, ale na druhou stranu vytržená z pozoruhodných a mnohdy rozsáhlých chrámových mobiliárních celků. Snad se tyto obrazy a sochy budou moci jednou vrátit na původní místa, aniž by jim hrozila zkáza. Podobně naše promluvy jako vytržené artefakty čekají, až se změní společenské klima, aby jednou mohly tiskem vyjít nikoliv vytržené z obsáhlých svazků nejrozšířenějšího českého prozaického žánru 18. století, ale jako součást celých textů dobových postil. Přejeme si, aby je na jejich cestě k modernímu čtenáři doprovázela láska a porozumění v tom smyslu, v jakém o těchto ctnostech kázal před více než třemi sty lety Pavel Josef Axlar.

M. S.

Edici vydáváme se vzpomínkou na †Jaroslava Meda, který ve svém mládí jako vášnivý čtenář našel pro sebe a pro svého spolužáka a celoživotního přítele Alexandra Sticha svět českých barokních kázání a který se do posledního měsíce svého života zajímal o přípravu této knihy.

Za četné rady a mnohostrannou pomoc při přípravě této knihy bychom chtěli srdečně poděkovat zejména Petře Hesové, Janu Linkovi a Tomáši Matějcovi, dále Milanu Kmentovi, Janu Kvapilovi, Tomáši Havelkovi, Danielu Soukupovi, Petře Oulíkové, Jánú Pastuszkovi, pracovníkům Strahovské knihovny řádu premonstrátů a knihovny Památníku národního písemnictví. Starší ze spolueditorů by chtěl v neposlední řadě poděkovat své ženě Iloně a dětem Kateřině, Barboře a Martinovi za trpělivost, pochopení i za pomoc, kterou mu při přípravě knihy poskytly. Mladší spolueditorka děkuje svému milému a oběma rodinám za pomoc a podporu.

M. S., A. K.

EDIČNÍ POZNÁMKA

Při přípravě textů jsme vycházeli ze dvou do značné míry protichůdných zá-
měrů: jednak jsme se snažili o zachování specifik barokní češtiny, jednak o to,
aby texty byly co nejsrozumitelnější i dnešnímu čtenáři. Ve většině edičních
úprav jsme se řídili návrhem, který pod názvem Zásady transkripce českých
textů z barokní doby předložil roku 1998 vídeňský slavista prof. Josef Vintř
(Zásady transkripce českých textů z barokní doby, in *Listy filologické* 121,
1998, s. 341–346), zároveň jsme přihlíželi k podrobné ediční poznámce
A. Sticha a R. Lungy, která doprovází vydání Kořínkových *Starých pamětí
kutnohorských*, které vyšlo v České knižnici roku 2000. Výjimečně jsme se
vzhledem ke specifikům některých tisků rozhodli pro řešení odlišné od zásad
Vintřových i Stichových.

Pokud je nám známo, nedochoval se rukopis žádného z námi vydávaných
textů, vycházeli jsme tedy výhradně z dochovaných tisků. Edice vznikaly
na základě digitalizátů zveřejněných v databázi portálu Knihopis, zásadně
jsme vycházeli z prvních vydání postil, výslednou podobu jsme tam, kde to
bylo možné, korigovali s výtisky postil uloženými ve Strahovské knihovně
Královské kanonie premonstrátů. Pokud víme, kromě Koniášova kázání žádný
z uvedených textů nevyšel v nové době tiskem (s výjimkou několika málo
krátkých úryvků). Koniášovu promluvu na 21. neděli po Svatém Duchu jsme
vydali v časopise *Souvislosti* v souvislosti s přípravnými pracemi na tomto
výboru (*Souvislosti* 28, 2018, č. 2, s. 78–82). Pozorný čtenář však mezi oběma
edicemi nalezne drobné diference. Ty nevznikly nepozorností editorů, edice

promluvy v *Souvislostech* byla totiž vydána podle druhého vydání Koniášovy postily z roku 1750, zatímco přítomná edice podle prvního vydání z roku 1740. Rozdíly jsou ovšem minimální, nejčastěji se týkají tvarů zájmena *já* (*mne — mě*) a v několika málo případech kvantitativy hlásek. Čtenář si tak při srovnání obou textů může udělat představu, jak se kázání v rukou relativně pečlivého sazeče mohla v polovině 18. století proměňovat.

Zpravidla bez úprav ponecháváme zvláštnosti hláskové (a to včetně odlišné podoby frekventovanějších vlastních a místních jmen), podle dnešního pravopisu upravujeme pouze podobu těch českých a do češtiny přejatých a v ní zdomácnělých slov, v nichž se hláskové odlišnosti projevují jen v podobě psané. Opravujeme také zjevné tiskové chyby. K odlišení výrazů cizích a v češtině ne zcela zdomácnělých využíváme skutečnosti, že tato slova nebo jejich části jsou v raně novověkých tiscích vysázena odlišnými typy, antikvou, zatímco český text, tedy i slova a jména vnímaná v době vzniku textu jako zdomácnělá, jsou tištěna frakturou (podle terminologie Knihopisu tzv. gotikou). V českých a zdomácnělých slovech rušíme zdvojené grafémy (*hoffmistr*, *mammon*, *million*, *radda*, *rannit se*, *saffir*, *ssatanáš*, *summa*, *vinník*, *zákonník*), případně je doplňujeme tam, kde to dnešní kodifikace předpokládá (*soukenný m. soukený*), dvojhlásky *ti* a *di* před samohláskou upravujeme na *t* a *d'* (*křestánské m. křestianské*, *ďábel m. diábel*), dvojhlásku *au* podle výslovnosti na *ou* (*ouředníci m. auředlnici*, *pazoury m. pazaury*), souhlásku *w* měníme obvykle na *v*. Písmeno *g* reprodukuje podle dnešní výslovnosti jako *j* nebo *g* (*jelen*, *magistrát*, *smaragd*, *vejtah*), substantivum *angel* a slova od něj odvozená tiskneme podle předpokládané výslovnosti v češtině jako *anjel*, podobně *registřík* měníme na *rejstřík*, naopak ponecháváme *Egyptčané*, *evangelitský*, *evangelium*. Upravujeme psaní předpon *s-* a *z-*, stejně jako předložky *s*, *z*. Nezasahujeme však do podoby předpon *z-* a *vz-* (*zhůru* i *vzhůru*). Nesjednocujeme prezენტní tvary slovesa *být* (*sem* i *jsem*). Vzhledem ke čtenářskému charakteru edice upravujeme příslovce *tehdy* v těch případech, kdy významem odpovídá dnešnímu *tedy*.

Užívání grafémů *i/y* upravujeme v českých a do češtiny přejatých slovech podle dnešní kodifikace. Respektujeme dobové skupiny hlásek v případech jako *nětco*, *ovotce*, *vzáctný*, zachováváme i dvojhlásku *dl* (*kazatedlníce*, *mstitedlnost*). V zásadě nezasahujeme do označování měkkosti hlásek (*nejaký* i *nějaký*, *odpověď* i *odpověď*), jen ve zcela výjimečných případech rozkolísanosti u tvaru ve stejném pádu v jediném nebo sousedním odstavci sjednocujeme. Tvary *vzdy* a *vzdycky* zásadně upravujeme na *vždy* a *vždycky*, substantivum

kronyka upravujeme na dnes běžné *kronika*, ojedinělé *knížetci* upravujeme na daleko frekventovanější *knížecí*.

Príslovenčné spřežky píšeme podle dnešní kodifikace, dáváme přednost tvarům staženým. Spojovník v substantivech a adjektivech obvykle odstraňujeme (*arcí-biskup*, *dnou-zlámaný*, *mravo-zdvořilost*, *škol-mistři*, *vítězo-slavně*, *vtipo-nález*), přičemž hranici slov v písmu upravujeme podle dnes běžné nebo předpokládané grafiky (*arcibiskup*, *dnou zlámaný*, *mravozdvořilost*, *školmistři*, *vítězoslavně*, *vtiponález*). Tvary kondicionálu tiskneme podle dnešních zvyklostí (*řeklby* upravujeme na *řekl by*, ponechali jsme ojedinělé *by jsme*, tedy neupravovali na *bysme* či *bychom*).

Cizí a přejatá slova ponecháváme v původní podobě zejména tam, kde je možné se domnívat, že způsob psaní naznačuje pojetí cizosti (*concensus*, *contrarium*, *crucifix*, *vaccaci*), případně určitého kazatelova odstupu (*collega*, *consequenci*, *discurs*, *instructor*, *praeceptor*), kolísání zachováváme. Osobní jména cizího původu ponecháváme v grafické podobě originálu (*Alffonz* z *Ferrariae*, *Moyses Barcephas*), ponecháváme rozkolísanost (*Augustin* i *Augustýn*, *Cornelius* i *Kornelius*, *Ecclesiasticus* i *Ekleziastikus*, *Goliáš* i *Koliáš*); vzhledem k dnešním zvyklostem měníme grafiku ve frekventovaných jménech (*Aquinský* na *Akvinský*, *Kayn* na *Káin*, *Krystus* na *Kristus*, *Ludmilla* na *Ludmila*, *Marya* na *Maria*, *Nykodém* na *Nikodém*, *Pithagoras* na *Pythagoras*, *Sinai* na *Sinaj*, *Sybylla* na *Sybyla*, *Šebastyán* na *Šebastián*), kvůli četnosti výskytu jsme upravili i *Belarminus* na *Bellarminus*, pro lepší pochopení čtenáře jsme upravili též *i/y* v řeckých jménech (*Architta* na *Archytta*, *Mirmecides* na *Myrmecides*). Různé varianty jména *Philip*, *Philipp*, *Filipp*, *Filip*, respektive *Ester*, *Esther* sjednocujeme ve prospěch dnes běžných variant. Zachováváme podobu jména *Jan Křtítel*.

Psaní velkých písmen upravujeme podle dnešního úzu. Spojení *Země česká* na místech spjatých se zemským vlastenectvím píšeme zásadně s velkým písmenem, spojení *Tovaryšstvo Ježíšovo* chápeme jako oficiální označení instituce. Nerozlišujeme státněprávní celky a politické územní útvary, oboje píšeme s velkým počátečním písmenem. Rušíme druhé, případně další majuskule u jmen spjatých s mimořádnou úctou (*BOží*, *MARia*), v přídavných jménech *Boží* a *Božský* píšeme vzhledem k mimořádné úctě kazatelů velké počáteční písmeno. Spojení *Jeho Velebnost* a *Božská Velebnost* ve smyslu označení některé z Božích osob píšeme s majuskulemi. *Mistr*, *Moudrost*, *Spasitel*, *Vykupitel* jako označení Ježíše Krista a *Král* jako pojmenování Boha Otce píšeme s majuskulemi, v ostatních obrazných pojmenováních užíváme minuskule. Jeruzalémský *Chrám* píšeme obvykle s majuskulí, ale v Axlarově

kázání nebylo možné ve všech případech plně odlišit židovský *Chrám* od křesťanského *chrámu*, proto zde zásadně užíváme minuskule.

Zkratky v zásadě rozepisujeme, opět přihlížíme k tomu, zda jsou tištěny frakturou nebo antikvou (A. A. — *auditores*, V Kr. N. N. — V *Kristu nejdražší*, P. P. *františkáni* — *patres františkáni*); jen ve výjimečných případech na těch místech, kde by jejich rozepsání mohlo komplikovat pochopení textu, je ponecháváme a zařazujeme do vysvětlivek (N. B.). Číslovky obvykle rozepisujeme, nerozepsané ponecháváme pouze letopočty a číslovky v odkazech na Písmo a jiné spisy.

Kvantita představuje v edicích české barokní literatury zřejmě nejdůležitější problém. V rukopisech z této doby nebývá zachycena, proto ji zřejmě ve většině případů vytvářel sazeč, případně korektor tiskárny. Jejich pečlivost byla pochopitelně značně rozdílná, vedle tisků, ve kterých byla sázena podle určitých, víceméně jednoduchých zásad, existují i tištěná kázání, ve kterých byla kvantitě věnována minimální pozornost; výrazná rozkolísanost kvantitativy se pak v těchto tiscích netýká jen několika přípon a několika málo slovních základů, ale značné části slovní zásoby (v našem výboru je z hlediska kvantitativy velmi problematické Náchodského a Markovo kázání, naopak kázání Koniášovo nebo Račínovo jsou ukázkami víceméně neproblémových textů).

V zásadě jsme přihlíželi k možnostem výslovnosti a vyslovitelnosti slova. Důležitým kritériem bylo i hledisko srozumitelnosti textu z hlediska moderního čtenáře, upravovali jsme všude tam, kde by mohlo dojít k nepochopení vzhledem k homonymii (*litá* — *lítá*, *muže* — *může*, *svatost* — *svátost*).

V základech slov ponecháváme kvantitu z dnešního pohledu neobvyklou všude tam, kde je to doloženo i z jiných dobových textů (*dívaldo*, *minit*, *pozdvihnout*, *přilíšný*, *tichý*, *upřimnost*), nebo tam, kde se vyskytuje v alternaci v jiných slovních jednotkách téže slovotvorné čeledi (*kámen* — *kamenný*, *pýcha* — *pyšný*). V mnoha případech byla kvantita frekventovanějších slov značně rozkolísaná; pokud k tomu došlo v rámci jedné promluvy, potom jsme se pokoušeli tvary sjednotit podle jednoznačně četnějšího tvaru (např. u Marka *vnitř* a *vnitř* na *vnitř*). Ponecháváme však rozkolísané *hrát* — *hrat* a *zuřivý* — *zůřivý*. Upravujeme ojedinělé tvary *můdrc*, *vice*. Naopak ponecháváme krátké *u* na počátku slova, i když si uvědomujeme problémy s tím spojené (*usta*, *utěk*).

V případě předpon a přípon kvantitu ve většině případů respektujeme; odstranit masové kolísání u přípon *-ice/-ice*, *-aní/-ání* a *-iště/-iště* by znamenalo značný zásah do textu. Existují ovšem frekventovaná slova, u kterých byl

úzus v 18. století ustálen (*kázání, nasledovat*), u jiných je rozkolísanost zcela běžná (*kazatedlnice — kazatedlnice*). Příponu *-ik* jsme upravovali v souladu se Stichovou výše zmíněnou edicí na *-ik*, příponu *-um* na *-ům*, příponu *-ýně* na *-yně*. Jen výjimečně, tam, kde byla kvantitě věnována minimální pozornost, jsme se pokoušeli tvary sjednotit ve prospěch frekventovanější varianty. Všechna byla upravena kvantita v příponě *-irovat/-yrovat* na *-írovat/-ýrovat*, a to i u slov v té době do češtiny ne zcela přejatých (*tractírovat*).

Nejpodstatněji jsme upravili kvantitu koncokovou. V zásadě respektujeme pouze kolísání v nominativu plurálu maskulin u koncovek *-i, -é, -í, -é* (*muži i muží, pastevcí*). Všude jinde koncokovou kvantitu upravujeme podle současného úzu. Substantiva s koncokou *-i*, za nimiž stojí latinský slovtvorný typ ukončený na *-io*, upravujeme na *-í* (*traktací*). Kvantity v posledních slabikách příslovci a předložek respektujeme, pokud jsou doloženy i v jiných textech z této doby (*dlé, mnohém, podlé, vedlé*).

Interpunkcí jsme upravili podle současných zvyklostí s přihlédnutím k originálnímu tisku. Novodobá interpunkce se může stát nejvýraznější pomocnicí moderního čtenáře k tomu, aby se rychle a bezpečně orientoval i ve složitějších souvětích i aby se vyhnul nejasnostem nebo nesprávnému pochopení textu. Na rozdíl od barokních tisků jsme užívali uvozovek, i když si uvědomujeme, že jejich použití v kazatelských textech je značně problematické. Trojice pomlček uprostřed citátů bývá obvykle převzata z originálního tisku, naznačuje, že na tomto místě je část citovaného textu vynechána. Ze čtenářských důvodů jsme u některých kázání upravili členění textu do odstavců, zejména tam, kde sazeč rozčlenil text jen minimálně, může několik nově vytvořených odstavců čtenáři pomoci lépe se orientovat v textu (zejména v kázání Nitschově, ale i v Táborského promluvě). Naopak jsme v kázání Fabritia zachovali specifické členění do odstavců s přesahem jednoho slova první věty následujícího textu do předcházejícího odstavce, protože je doloženo i z jiných homiletických textů z šedesátých a sedmdesátých let 18. století.

Značný problém představují odkazy kazatelů na citovaná díla, tj. na Písmo, díla Otců a dalších teologů, antických a jiných autorit. Tiskaři měli v raném novověku několik možností, jak tyto odkazy tisknout. V postilách zřejmě nejčastější byly marginálně uvedené odkazy na citované zdroje; problémy ovšem při tomto jinak přehledném způsobu citací nastaly, když kazatel použil několik kratších citátů brzy po sobě (v našem výboru např. u Nitsche, Kleklara, Veselého). Oblíbený byl také způsob, kdy se v textu používala malá písmena abecedy v kulatých závorkách a pod stranou, oddílem nebo na konci textu

byl uveden příslušný odkaz (např. u Račina, Koniáše). V některých postilách nacházíme i způsob odkazů, kdy tiskař prostě uvedl do závorky za zvolený citát příslušný odkaz (u Táborského, Kelského, Axlara a částečně u Náchodského). Tento způsob dával lepší možnosti slovně okomentovat citát přímo v textu, ale byl přirozeně zřehledňující jen tehdy, pokud nebyl text doslova prošpikován citáty.

Pro potřeby čtenářské edice by bylo podle našeho názoru zcela zbytečné zachovávat technické odlišnosti v těchto kazatelských citacích. Pochopitelně jsme neměnili podobu těch odkazů, které jsou přímou součástí textu kázání. V ostatních případech jsme formu odkazů v této edici sjednotili podle dnes nejméně náročné praxe, tedy za pomoci písmen zvýrazněných kulatými závorkami v horním indexu. Za textem kázání jsou pak kazatelské odkazy uvedeny menšími typy písma. Zkratky v odkazech jsme rozváděli jen výjimečně, ale tam, kde to bylo možné, jsme je využívali pro dohledání citací, případně pro doplnění vysvětlivkového hesla. V případě odkazů na biblické verše jsme pro sjednocení využili zavedených zkratk biblických knih z moderních vydání biblického textu, které užíváme též v oddílu Vysvětlivky (viz seznam zkratk biblických knih).

Na první pohled odkazy užívané v 17. a 18. století nevyhovují žádné ze současných norem. Historikům a čtenářům starších vlastivědných prací snad mohou připomenout způsob odkazů, který používali autoři odborné literatury v 19. století; tato podobnost není náhodná, způsob citování v odborné literatuře má své kořeny právě v citacích z teologických spisů 17. a 18. století. Autor obvykle používá zkratk, které jsou známe jen určitému okruhu čtenářů, přičemž jejich podoba může být značně rozkolísaná. Většinu zkratk však dnes dokážeme poměrně snadno dešifrovat: *l.* nebo *lib.* — *liber* (kniha), *c.* nebo *cap.* — *caput* (kapitola), *v.* nebo *vers.* — *versus* (verš), *col.* — *columna* (sloupec), *ep.* nebo *epist.* — *epištola* (dopis), *serm.* — *sermo* (kázání), *orat.* — *oratio* (kázání), *ibid.* — *ibidem* (tamtéž), *fol.* — *folio*. Obvykle dobře dešifrovatelná jsou i zkrácená jména autorů, zvláště jsou-li zmíněni zároveň přímo v textu, naopak u odkazů na názvy děl bývá řada nepřesností (např. pod Bilovského údajem *S. Aug., lib. De virg.* se skrývá spis sv. Augustina *De sancta virginitate*). Nikdy není uveden odkaz na konkrétní vydání díla a jen zcela výjimečně nám autor dává k dispozici stranu nebo foliant, ze kterého cituje; v tomto směru je z našich autorů nejpečlivější Veselý, ale i u něj nalezneme sumární odkazy typu *S. Ambros.* nebo *text Chald.*, pozoruhodné jsou i jeho poznámky k jím užívanému výtisku či vydání (např. *mihī tomo IV*).

Citáty z Písma bývají mnohdy nepřesné. Především z Nového zákona se běžně citovalo popaměti a nepřesně, někdy je zřejmě třeba připsat chybu nikoliv autorovi, ale sazeči: např. v Račínově kázání je na konci úryvku z perikopy správně uvedeno *ipsius*, ale u téže citace předcházející textu § 2 nacházíme v textu *illius*, které neodpovídá textu Vulgáty, u Veselého v prvním uvedeném textu dva shodné citáty z Genesis (4,4–5), v prvním dle Vulgáty *Ad Cain vero et ad munera illius non respexit*, o několik řádek dále zkráceně a nepřesně *Ad Cain et ad munera ejus non respexit*. Podobných příkladů bychom mohli zejména u Bilovského, Veselého a Račina uvést více. Velmi časté jsou změny slovosledu oproti Vulgátě, užití jiných přípon nebo výpustky, mnohdy v textu ani neoznačené (nejčastěji u Bilovského, ale i u Veselého nebo Táborského). Zjevné chyby opravujeme, ale změny slovosledu a některé další úmyslné proměny textu Vulgáty ponecháváme, protože se v nich mnohdy promítá kazatelův důraz či jiný záměr. Odkazy na biblický text jsou obvykle bez větších chyb, ale v některých případech se autor odvolává jen na kapitolu, nikoliv na verš; vzhledem k čtenářskému charakteru edice proto v některých případech tento odkaz doplňujeme.

Dnes je relativně dobře vyhledatelná i většina citací z děl církevních Otců a dalších teologů, básníků a dalších autorit. Vzhledem k tomu, že dnes máme k dispozici v elektronické podobě kompletní texty Otců (včetně většiny spisů, které jim byly ve středověku a v raném novověku připisovány), nejdůležitějších antických autorů i řady spisů významných teologů středověku, většinou se nám daří vyhledat a určit i ty citáty, které byly převzaty s různými výpustkami nebo naopak doplněními či změnami slovosledu. Kazatelé mnohdy citovali popaměti, nepřesně, nebo z nejrůznějších středověkých florilegií a novějších kazatelských příruček, ve kterých bylo velké množství nepřesností. Svou roli sehrávaly i tradované omyly, např. Veselým citovaný Tibullus je ve skutečnosti verš 49 z díla Sexta Propertia *Elegiarum didacticarum* (liber 2). Neobvyklé latinské citoslovce *vah* (*vae*, *veh*) zřejmě převzal Fabritius z postily Pellschottiho, jinde je obtížné jej nalézt; zdá se tedy, že občas kazatelé přebírali citace nikoliv z kazatelských příruček, ale z postil svých předchůdců. Přes všechny technické možnosti zůstává několik citátů nevyhledatelných, např. citát z opata Querica (Račín).

M. S.

OBSAH

MEZI LETNICEMI A KONCEM CÍRKEVNÍHO ROKU

4. neděle po Sv. Duchu. O třech hlavních pokušitelích člověka.
Daniel Nitsch: kázání z postily *Berla kralovská* (1709) 9
5. neděle po Sv. Duchu. O hněvu a hře bezstarostných studentů.
Chrysostom Xaver Ignác Tábořský: kázání z postily
Mons Thabor (1747) 20
6. neděle po Sv. Duchu. O marnotratném a dobrém hospodáři.
Štěpán František Náchodský: „kázání“ z postily *Sancta
curiositas* (1746) 32
7. neděle po Sv. Duchu. O politicích po česku.
Damascen Marek: kázání z postily *Trojí chléb nebeský* (1728?) 46
8. neděle po Sv. Duchu. O závisti jako šířajícím hříchu.
Karel Račín: kázání z postily *Operae ecclesiasticae* (1706) 56
10. neděle po Sv. Duchu. O chování lidí a zvířat v kostele.
Pavel Josef Axlar: kázání z postily *Nábožný horlivý vůdce
do města svatého nebeského Jeruzalema* (1720) 71

12. neděle po Sv. Duchu. O ožebračování chudáků.
Michael Pellischotti: kázání z postily *Trinitas dominicalis* (1743)83

15. neděle po Sv. Duchu. O smrti a lačných dědicích.
Antonín Jan Kelský: kázání z postily *Conciones dominicales* (1736)95

15., 16., 17. a 18. neděle po Sv. Duchu. O čtyřech hrobařích člověka. **Jan Kleklar:** cyklus čtyř kázání z postily *Semeno slova Božího* (1701)103

21. neděle po Sv. Duchu. O potřebě odpuštění.
Antonín Koniáš: kázání z postily *Vejtažní naučení* (1740)128

22. neděle po Sv. Duchu. O všetečných a nedbalých posluchačích. **Bohumír Hynek Josef Bilovský:** kázání z postily *Cantator cygnus* (1720)135

23. neděle po Sv. Duchu. O vychování dospívajících dívek.
Leopold Fabritius: kázání z postily *Mravná naučení na všechny vejroční neděle* (1761)150

MEZI NEDĚLNÍ A SVÁTEČNÍ HOMILETIKOU

Květná neděle. O oslech a lidech.

Fabián Veselý: cyklus dvou kázání z postily *Conciones selectae in dominicas* (1738)161

MEZI NEDĚLNÍ A PŘÍLEŽITOSTNOU HOMILETIKOU

17. neděle po Sv. Duchu. O lásce k bližnímu a zázračném mariánském obrazu. **Pavel Josef Axlar:** kázání z postily *Nábožný horlivý vůdce do města svatého nebeského Jeruzalema* (1720)221

KOMENTÁŘ

Velmi stručný úvod do světa barokního kazatelství235

O třech hlavních pokušitelích člověka: jezuita

Daniel Nitsch, postila *Berla kralovská* (1709) a kázání

na 4. neděli po Sv. Duchu249

O hněvu a hře bezstarostných studentů: premonstrát

Chrysostom Xaver Ignác Tábořský, postila *Mons*

Thabor (1747) a kázání na 5. neděli po Sv. Duchu257

O marnotratném a dobrém hospodáři: křižovník

s červeným srdcem **Štěpán František Náchodský**,

postila *Sancta curiositas* (1707, 1746) a „kázání“

na 6. neděli po Sv. Duchu265

O politicích po česku: františkán **Damascen Marek**,

postila *Trojí chléb nebeský* (1728?) a třetí kázání

na 7. neděli po Sv. Duchu273

O závisti jako šířajícím hříchu: theatin **Karel Račín**,

postila *Operae ecclesiasticae* (1706) a kázání

na 8. neděli po Sv. Duchu281

O chování lidí a zvířat v kostele: kněz **Pavel Josef Axlar**,

postila *Nábožný horlivý vůdce do města svatého*

nebeského Jeruzalema (1720) a druhé kázání

na 10. neděli po Sv. Duchu289

O ožebračování chudáků: minorita **Michael Pellischotti**,

postila *Trinitas dominicalis* (1741, 1743) a třetí kázání

na 12. neděli po Sv. Duchu298

O smrti a lačných dědicích: venkovský kněz

Antonín Jan Kelský, postila *Conciones dominicales* (1736)

a třetí kázání na 15. neděli po Sv. Duchu306

O čtyřech hrobařích člověka: jezuita Jan Kleklar , postila <i>Semeno slova Božího</i> (1701) a cyklus kázání na 15., 16., 17. a 18. neděli po Sv. Duchu	315
O potřebě odpuštění: jezuita Antonín Koniáš , postila <i>Vejtažní naučení</i> (1740) a kázání na 21. neděli po Sv. Duchu	324
O všetečných a nedbalých posluchačích: exjezuita Bohumír Hynek Josef Bilovský , postila <i>Cantator cygnus</i> s několika dalšími texty (1720, 1721) a kázání na 22. neděli po Sv. Duchu	331
O vychování dospívajících dívek: jezuita Leopold Fabritius , postila <i>Mravná naučení na všechny výroční neděle</i> (1761, 1763) a kázání na 23. neděli po Sv. Duchu	342
O oslech a lidech: jezuita Fabián Veselý , postily <i>Conciones in omnes totius anni dominicas</i> (1725) a <i>Conciones selectae in dominicas</i> (1738) a dvě kázání na Květnou neděli	351
O lásce k bližnímu a zázračném mariánském obrazu: kněz Pavel Josef Axlar a jeho loučení s Klatovskými (1691?) v kázání na 17. neděli po Sv. Duchu	361
EDIČNÍ POZNÁMKA	365
POUŽITÉ ZKRATKY BIBLICKÝCH KNIH	372
VYSVĚTLIVKY	
Daniel Nitsch: kázání na 4. neděli po Sv. Duchu	375
Chrysostom Xaver Ignác Táborský: kázání na 5. neděli po Sv. Duchu	380
Štěpán František Náchodský: kázání na 6. neděli po Sv. Duchu	383
Damascen Marek: třetí kázání na 7. neděli po Sv. Duchu	387
Karel Račín: kázání na 8. neděli po Sv. Duchu	389
Pavel Josef Axlar: druhé kázání na 10. neděli po Sv. Duchu	392

Michael Pellischotti: třetí kázání na 12. neděli po Sv. Duchu	394
Antonín Jan Kelský: třetí kázání na 15. neděli po Sv. Duchu	396
Jan Kleklar: první kázání na 15. neděli po Sv. Duchu	398
Jan Kleklar: první kázání na 16. neděli po Sv. Duchu	399
Jan Kleklar: první kázání na 17. neděli po Sv. Duchu	401
Jan Kleklar: první kázání na 18. neděli po Sv. Duchu	402
Antonín Koniáš: kázání na 21. neděli po Sv. Duchu	403
Bohumír Hynek Josef Bilovský: kázání na 22. neděli po Sv. Duchu ...	404
Leopold Fabritius: kázání na 23. neděli po Sv. Duchu	407
Fabián Veselý: druhé kázání na Květnou neděli	408
Fabián Veselý: třetí kázání na Květnou neděli	413
Pavel Josef Axlar: druhé kázání na 17. neděli po Sv. Duchu	418

klasičtí díla v textově spolehlivém vydání
Česká knižnice
www.kniznice.cz

svazek 104

Řídí redakční rada České knižnice ve složení:

Jiří Flaišman (předseda), Jiří Holý, Pavel Janáček, Jan Linka, Filip Tomáš, Martin Valášek

Redakce: Petra Hesová

Bůh mně ústa má otevřítí může

Výbor z českých nedělních postil prvních dvou třetin 18. století

Text k vydání připravili a vysvětlivky sestavili Miloš Sládek a Anna Kopová

Komentář a ediční poznámku napsal Miloš Sládek

Obálka (s použitím fotografie Martina Mádla: detail fresky Václava Vavřince Reinera

Oslavení srdce Bolestné Panny Marie a Ježíšova, 1735, kostel Panny Marie Bolestné

na Dobré Vodě u Českých Budějovic), vazba a grafická úprava Jana Vahalíková

Výběr fotografie na obálku Stanislava Fedrova

Odpovědná redakce Petra Hesová

Sazba písmem Tabac a litografie obálky a vazby Jana Vahalíková

Tisk a knihařské zpracování Finidr, Český Těšín

Vydal Nadační fond Česká knižnice

ÚČLK FF UK, náměstí Jana Palacha 2, 116 38 Praha 1

(www.kniznice.cz),

Ústav pro českou literaturu AV ČR,

Na Florenci 3/1420, 110 00 Praha 1

(www.ucl.cas.cz)

a vydavatelství Host,

Radlas 5, 602 00 Brno

(www.hostbrno.cz)

v Praze a Brně roku 2019 jako 1641. publikaci vydavatelství Host

430 stran

V České knižnici vydání první